

Violència i revictimització institucional en les violències masclistes

- Una anàlisi del context gironí -

Començo donant les gràcies a aquelles persones que han fet possible aquest treball. Agraixo a totes les dones entrevistades haver compartit amb mi una realitat tan dura. Espero, sincerament, haver pogut plasmar el vostre relat i les vostres experiències, des de l'aproximació més curosa possible. Sense la vostra veu tinc molt clar que aquest treball no hagués tingut cap sentit.

Per altra banda, agraeixo i valoro molt sincerament el compromís de les professionals que s'han mostrat crítiques amb les intervencions, i han estat capaces d'assenyalar una violència que fa molt temps que és encoberta.

Agraeixo també a en Xevi, el meu tutor del Treball Final de Grau, haver-me guiat i haver estat present, sempre des de la comprensió, durant tota l'elaboració del treball.

Per últim, vull agrair a totes les persones que heu estat amb mi durant aquest procés, per haver-me aportat la humanitat i la calidesa que necessitava després d'escoltar relats tan crus. Per escoltar-me, donar-me suport i ser-hi sempre.

Índex

1. Introducció.....	Pàg. 5
1.1. Objectius.....	Pàg. 7
1.2. Estructura del treball.....	Pàg. 7
2. Metodologia.....	Pàg. 8
3. Aproximació teòrica.....	Pàg. 10
3.1. Contextualització.....	Pàg. 10
3.2. Àmbit judicial.....	Pàg. 11
3.3. Àmbit policial.....	Pàg. 14
3.4. Àmbit sanitari.....	Pàg. 16
3.5. Àmbit social.....	Pàg. 18
4. Anàlisi de resultats.....	Pàg. 21
4.1. Àmbit judicial.....	Pàg. 21
4.1.1. L'extrema protocol·lització del sistema judicial.....	Pàg. 21
4.1.2. La revictimització intrínseca en reviu la situació de violència.....	Pàg. 22
4.1.3. Escassa sensibilització i qüestionament de la dona.....	Pàg. 23
4.1.4. Falta de recursos.....	Pàg. 25
4.1.5. Quan no hi ha resposta: la desprotecció.....	Pàg. 26
4.2. Àmbit policial.....	Pàg. 26
4.2.1. Mancança d'assistència lletrada en la interposició de la denúncia.....	Pàg. 27
4.2.2. Escassa sensibilització i qüestionament de la dona.....	Pàg. 28
4.3. Àmbit sanitari.....	Pàg. 30
4.3.1. Dèficits en la detecció de les violències masclistes.....	Pàg. 30

4.3.2. Desconeixement de les intervencions.....	Pàg. 31
4.3.3. Mancances en l'atenció i acompanyament a les dones.....	Pàg. 32
4.4. Àmbit social.....	Pàg. 33
4.4.1. Duplicitat d'intervencions.....	Pàg. 34
4.4.2. Deficiències en l'atenció a les dones.....	Pàg. 34
4.4.3. Falta de recursos.....	Pàg. 36
4.4.4. Limitacions en l'accés als serveis.....	Pàg. 36
5. Conclusions i discussió.....	Pàg. 37
6. Epíleg.....	Pàg. 39
7. Referències bibliogràfiques.....	Pàg. 40
7.1. Legislació, protocols, memòries, enquestes i altres documents oficials.....	Pàg. 40
7.2. Bibliografia i webgrafia.....	Pàg. 42
8. Annexes.....	Pàg. 47
8.1. Model d'entrevista realitzat a dones que han patit situacions de violència i revictimització institucional en l'àmbit de les violències masclistes.....	Pàg. 47
8.2. Models de les entrevistes realitzades a professionals.....	Pàg. 48
8.3. Document de consentiment informat.....	Pàg. 90

1. Introducció

L'any 2020 onze dones van ser assassinades a Catalunya en mans de la seva parella, exparella o dins l'àmbit familiar. S'han registrat 11.891 denúncies per violència masclista en l'àmbit de la parella i familiar, i 1.892 delictes contra la llibertat i la indemnitat sexual¹ de les dones (Institut Català de les Dones, 2020). Durant l'any 2019 es van produir dues denúncies per violació cada tres dies (Vicens, 2020). El primer trimestre del 2021 s'han denunciat 209 agressions sexuals, més de dues per dia, de mitjana (Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, 2021)². Des del 2010, any en què l'Observatori Femicidi comença a documentar els femicidis en l'Estat Espanyol, fins a l'any 2019, es comptabilitza la xifra de 1.085 dones assassinades en mans d'homes. És un fet innegable que l'impacte de les violències masclistes en la vida de les dones és devastador.

La violència masclista, entesa com la violència exercida per part dels homes vers les dones, segueix essent avui en dia una xacra social present a totes les societats, a escala mundial. Aquesta violència naix de la discriminació latent vers la dona, a partir d'una assignació de rols de poder que atorga a l'home una situació de superioritat, la qual ha seguit perpetuant-se al llarg de la història, trobant-se sostinguda actualment dins del sistema capitalista i patriarcal. Aquest sistema és generador de pràctiques que atempten directament i indirectament contra la integritat i les llibertats de totes les nenes i dones del món, tant a l'espai públic com al privat, impeding-les gaudir d'una vida digna. Les situacions de violències masclistes no poden ser considerades com a fets aïllats, sinó que s'han de contemplar dins d'una dinàmica rígida i complexa d'estructures i pràctiques a partir de processos de socialització, referents a una imatge estereotipada en la construcció del gènere i als rols associats als conceptes de feminitat i masculinitat. Ana Kipen i Mónica Caterberg (2006:94) afirmen: "l'exercici de la violència suposa l'existència de relacions de poder. Implica una posició superior i una inferior". En les violències masclistes, aquestes dinàmiques de poder es basen en la desigualtat existent dins les relacions de gènere, assignant diferents atributs i espais en funció d'aquest, dins dels processos de producció i reproducció. Entenem el gènere com la construcció d'una relació jeràrquica entre posicions socials hegemòniques i subordinades, una relació desigual que vincula masculinitat amb dominació i feminitat amb subordinació. És llavors quan ens referim al caràcter estructural de la violència masclista. En aquest sentit, Encarnación Fernández exposa:

El carácter estructural de la violencia implica que la misma está siempre presente, aunque sea sólo como posibilidad. Esto tiene una consecuencia importante. Los miembros de los grupos contra los que se

---

¹ Els delictes contra la llibertat i la indemnitat sexual atempten contra la llibertat i l'autodeterminació en l'àmbit sexual.

² C.C.M.A. (2021, 22 de maig). Concentració de rebuig a Badalona per una agressió sexual a la platja. CCMA. <https://www.ccma.cat/324/detingut-per-una-agressio-sexual-a-la-platja-de-badalo-na/noticia/3099061/?fbclid=IwAR27Gxna9iij3O7r6D6A2IYHOCINVr3n866tZz64nqz63sbn2VgbRlwNWgU>

ejerce una violencia estructural están o se sienten permanentemente expuestos a la amenaza de la violencia, aunque jamás se haya padecido un acto de violencia directa. (Fernández, 2006:154).

Quan contemplem aquesta dimensió estructural, referent a un context social i cultural que reafirma i legitima les violències masclistes, hem de referir-nos també al seu caràcter instrumental i simbòlic. Per una banda, el patriarcat necessita un mecanisme per tal de reproduir la submissió de la dona i garantir i perpetuar el rol de poder de l'home, esdevenint la violència l'instrument de dominació i control clau, mitjançant el qual es culmina aquest procés d'infravaloració de la figura de la dona. S'entén així, que el principal factor de risc per a patir qualsevol de les vessants de la violència masclista és ser dona. Per altra banda, fent al·lusió al caràcter simbòlic d'aquesta violència, ens referim a l'ús i reproducció de prejudicis i visions estereotipades de les dones, les quals fomenten les desigualtats per raó de gènere i els processos de discriminació i violència que s'exerceixen contra elles.

Essent conscients de la dimensió de la problemàtica de les violències masclistes, és evident que les intervencions i les praxis de totes les institucions i serveis implicats en la seva prevenció, detecció, atenció i recuperació, ha de ser exemplar. Que sigui evident no comporta que actualment l'actuació de les institucions sigui sempre l'adequada. La violència institucional i la revictimització vers les dones en situació de violències masclistes, tema principal d'aquest treball, enteses, des d'una aproximació genèrica, com l'acció o la inactivitat, així com la mala pràctica, per part de les diferents professionals de l'Estat, es troben recollides a l'actual Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista. Tot i estar contemplades dins el marc legal, aquestes violències segueixen reproduint-se a diferents nivells i en diferents àmbits institucionals, causant una desconfiança en les dones vers el sistema i essent aquesta un dels grans motius a l'hora de no interposar denúncia, reproduint-se així l'abús de la impunitat. D'aquesta impunitat naix la necessitat de realitzar aquest treball, amb la voluntat d'indagar en la violència institucional que s'exerceix contra les dones que es troben en situació de violències masclistes, trobant-se sotmeses a processos de revictimització, que impacten directament en la seva integritat física, mental i emocional.

A la motivació personal exposada anteriorment, que ha impulsat la realització d'aquest treball, cal afegir tres factors que han contribuït en aquesta decisió. Per una banda, ha influït la meua identitat com a dona, trobant-me exposada a les violències masclistes i a poder patir una situació de violència institucional i revictimització per part dels òrgans i serveis implicats en la seva detecció, atenció i recuperació. Conèixer el relat de diverses dones que han patit aquestes violències per part de les institucions, ha estat també un aspecte clau que ha accentuat la necessitat personal d'indagar en les pràctiques institucionals, contemplant aquest treball com una oportunitat per donar-les veu. Per últim, el grau en Treball Social ha estat un punt de partida important per voler indagar en les praxis de les

institucions que treballen en les violències masclistes, amb la voluntat de conèixer i atorgar visibilitat a totes aquelles actuacions i intervencions que impacten negativament en la vida de les dones ateses.

1.1. Objectius

Per a la realització del treball s'ha establert un objectiu general que es proposa indagar en les actuacions de diferents agents institucionals que es troben dins del marc institucional de detecció, atenció i recuperació de les dones en situació de violències masclistes dins la demarcació de Girona, amb la finalitat de detectar processos de violència institucional i revictimització vers les dones ateses. Dins d'aquest objectiu general s'estableixen els següents objectius específics:

- OE1 Identificar els agents institucionals implicats en la detecció, atenció i recuperació de les dones en situació de violències masclistes dins la demarcació de Girona.
- OE2 Identificar i analitzar intervencions institucionals que reproduïxen i perpetuen la violència i revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes.
- OE3 Exposar la visió de professionals implicades en els diferents òrgans institucionals analitzats, al voltant de les intervencions en violències masclistes.
- OE4 Contrastar amb les persones entrevistades si la violència institucional esdevé en les diferents formes de violències masclistes.
- OE5 Identificar possibles eixos de desigualtat, des d'una lectura interseccional, que influeixen en la detecció, atenció i recuperació de les dones en situació de violències masclistes.
- OE6 Conèixer l'impacte de la violència i revictimització institucional en la vida de les dones que l'han patit.

1.2. Estructura del treball

L'estructura del present Treball Final de Grau (TFG) es troba organitzada en tres blocs diferenciats. Al primer, referent a l'aproximació teòrica, s'ha situat la recerca teòricament, amb la definició de conceptes clau i l'exposició i anàlisi de diverses perspectives en l'estudi de la violència i revictimització institucional en les violències masclistes, que han estat exposades per altres autors i autores, indagant en els principals temes que aquestes plantegen. El segon bloc, referent a l'anàlisi de resultats, consisteix en una exploració dels recursos i agents institucionals, construïda a partir de la prèvia recerca teòrica i a les entrevistes realitzades, tant a professionals implicades en la detecció,

atenció i recuperació de les violències masclistes de la demarcació de Girona, com a dones que han sofert violència i revictimització institucional, en l'àmbit de les violències masclistes. El tercer i últim apartat recull les conclusions extretes durant el procés de realització del treball, referents a observacions i consideracions a tenir en compte, en relació amb la problemàtica plantejada.

2. Metodologia

El present Treball Final de Grau consisteix en una exploració i recerca que es planteja l'estudi de la violència i revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes.

Per poder assolir els objectius plantejats, s'ha dut a terme un buidatge bibliogràfic mitjançant la cerca, lectura i anàlisi de protocols, articles acadèmics i periodístics i llibres. Cal destacar que, tot i una major presència d'estudis sobre la temàtica centrats en la violència de gènere, durant la recerca bibliogràfica s'han exposat altres documents referents a les violències masclistes, per tal d'englobar totes les violències que s'exerceixen contra les dones. Per a la realització d'aquest buidatge s'ha fet ús de diversos cercadors com Dialnet i Google Academic, així com d'altres cercadors que l'Estat espanyol i la Generalitat de Catalunya posen a disposició de la ciutadania.

Tenint en compte l'estructura d'aquest Treball Final de Grau, el gran nombre d'agents institucionals existents en l'àmbit de les violències masclistes, així com les limitacions referents a l'espai de redacció del present TFG, ha estat necessari acotar la següent recerca, focalitzant-la en quatre grans òrgans institucionals que intervenen en les violències masclistes: àmbit judicial, policial, sanitari i social.

Aquest TFG planteja l'anàlisi dels òrgans institucionals exposats anteriorment dins la demarcació de Girona. Per aquest motiu, les entrevistes realitzades a les professionals han contemplat que la majoria d'aquestes desenvolupin les diferents intervencions en l'àmbit de les violències masclistes, dins dels protocols i marcs vigents a la província de Girona. Per tal de realitzar una aproximació a la problemàtica, partint de diferents visions i perspectives, s'ha entrevistat a 18 professionals³ que treballen en institucions implicades en la detecció de les violències masclistes i l'atenció i recuperació de les dones en aquesta situació.

Les cinc dones que han sofert violència i revictimització institucional entrevistades han estat ateses a Catalunya, per part de diferents òrgans institucionals. No s'han establert en aquest cas limitacions territorials dins del context autonòmic per a la realització d'aquestes entrevistes, entenent que, tot i petites diferències existents respecte a protocols d'actuació segons el territori, es parteix d'un mateix marc legal en l'àmbit autonòmic i també d'un marc de referència tècnic i metodològic comú, dictat pel *Protocol Marc per a una intervenció coordinada contra la violència* (Institut Català de les

---

³ Consultar la pàgina 48 d'annexes per veure el perfil de les professionals entrevistades.

Dones, 2020). S'ha considerat que establir limitacions territorials seria contraproductiu per a la realització del treball, contemplant la dificultat per poder contactar amb dones que hagin decidit explicar la seva experiència, tenint en compte la dimensió emocional de la problemàtica tractada.

Respecte al format de les entrevistes realitzades, en ambdós casos, tant en les referents a professionals de l'àmbit de les violències masclistes, com en les realitzades a dones que han sofert violència i revictimització institucional, les entrevistes han seguit un model semiestructurat, mitjançant plataformes digitals de videotrucada, pactant prèviament el format mitjançant el qual les entrevistades se sentien més còmodes. S'ha hagut de descartar, en la majoria d'entrevistes, la seva realització presencial, a causa de les limitacions i restriccions vigents referents a la pandèmia de la Covid-19. Per a l'efectuació de les entrevistes s'han seguit els plantejaments ètics establerts, fent ús del document de consentiment informat.

En les entrevistes realitzades a dones que han sofert violència i revictimització institucional s'han contemplat les implicacions emocionals que podien derivar-se de la seva realització. Tenint en compte aquest factor de vital importància, s'han posat a disposició de les dones, prèviament a l'entrevista, les preguntes plantejades, amb l'objectiu de poder descartar aquelles amb les quals no se sentissin còmodes. S'han realitzat les entrevistes des del respecte, l'empatia i l'escolta activa, tenint en compte els ritmes de la dona i l'atenció a les necessitats sorgides durant transcurs d'aquestes.

Contemplant la implicació emocional d'aquestes entrevistes, en un principi es va contemplar la possibilitat de realitzar-les presencialment, per poder efectuar-les des d'una aproximació més humana, curosa i càlida. En aquest sentit, l'actual situació de pandèmia ha limitat poder seguir aquest format, però, tal com s'ha exposat anteriorment, s'ha optat per aquell amb el que se sentissin còmodes i acompanyades. Per últim, cal destacar que la perspectiva de gènere ha estat present tant durant la redacció de les preguntes, com durant la realització de l'entrevista, focalitzant-la en aspectes de rellevància pel desenvolupament del treball i evitant preguntes que no es cenyessin a aquells aspectes relacionats amb la recerca de la temàtica plantejada. S'ha buscat garantir durant les entrevistes un espai de confiança i de comoditat per a les dones.

Tenint en compte la implicació que requereix l'entrevista, les referències a les persones entrevistades són totalment anònimes, per tal de protegir la seva identitat.

Pel que fa a la redacció, cal assenyalar que durant el treball es fa referència al concepte de *violències masclistes*, ja que es considera que el seu ús des del plural permet evidenciar les múltiples i diverses violències que s'exerceixen vers les dones.

Cal destacar també que s'ha optat per referir-se a *dones en situació de violències masclistes*, evitant la terminologia *víctima* i/o *supervivent*. Es considera que són únicament les dones aquelles que han de decidir definir-se com a víctimes, supervivents, o fent ús d'altres conceptes. Per tant, amb la

voluntat de ser respectuosa i curosa, contemplant la importància del llenguatge, especialment en aquesta temàtica, es decideix fer referència a un terme neutral.

3. Aproximació teòrica

3.1. Contextualització

A principis del segle XXI, atendre les violències vers les dones s'ubica dins del marc dels drets humans. A l'Estat espanyol, l'assassinat d'Ana Orantes en mans del seu exmarit, el 17 de desembre de l'any 1997, després d'exposar públicament en un programa televisiu la violència soferta per part de l'agressor, provoca un punt d'inflexió en la consciència social referent a les violències contra les dones. A partir d'aquell moment, la violència masclista, arrelada històricament en la cultura patriarcal, deixa d'esdevenir una problemàtica privada per ser considerada una problemàtica de caràcter públic, latent a les societats actuals, requeridora d'actuacions i intervencions especialitzades.

La violència contra la dona es troba actualment recollida dins del marc legal estatal i autonòmic i requereix una contextualització, referent a les diferències existents entre ambdues lleis. Per una banda, la llei estatal vigent és la Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género, la qual tan sols contempla la violència exercida per part dels homes sobre les dones, que són o hagin estat els seus cònjuges o amb qui mantenen o hagin mantingut una relació similar d'afectivitat. Per contra, dins el marc legal autonòmic de Catalunya, és vigent actualment la Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista. Aquesta engloba totes aquelles violències exercides per part dels homes vers les dones, independentment de l'existència o no d'una relació o lligam entre la dona i l'agressor.

Tractant-se d'una problemàtica de caràcter estructural i multicausal, l'abordatge des de les diferents institucions i organismes en la prevenció, detecció, atenció i recuperació de les violències masclistes que pateixen les dones, ha de ser integral i interdisciplinari, basant-se en criteris d'eficiència, responsabilitat, rigorositat i qualitat. Quan les intervencions no segueixen aquestes pautes, dificultant i agreujant el procés d'atenció i recuperació de les dones, és quan fem referència als conceptes de violència institucional i revictimització. Endinsant-nos en la definició d'aquests termes, l'Article 4 de la Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, recull què s'entén, a efectes de la llei, per violència institucional:

Accions i omissions de les autoritats, el personal públic i els agents de qualsevol organisme o institució pública que tinguin per finalitat retardar, obstaculitzar o impedir l'accés a les polítiques públiques i a l'exercici dels drets que reconeix aquesta llei per a assegurar una vida lliure de violència masclista, d'acord amb els supòsits inclosos en la legislació sectorial aplicable.

Cal destacar que la darrera modificació de la Llei 17/2020 contempla, per primera vegada, la violència institucional com un dels àmbits en el qual es reproduïxen violències masclistes. En referència a la revictimització, l'Article 2 de la Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista en fa la següent definició:

La victimització secundària o revictimització és el maltractament addicional exercit contra les dones que es troben en situacions de violència masclista i llurs fills i filles, com a conseqüència directa o indirecta dels dèficits quantitius i qualitius de les intervencions dutes a terme pels organismes responsables, i també per les actuacions desencertades o negligents provinents d'altres agents implicats.

Tot i la similitud entre ambdues definicions, i tenint en compte l'actual diversitat de visions i criteris referents a la forma d'entendre aquests dos conceptes, pel desenvolupament del present treball Final de Grau s'entén la violència institucional com una part no inherent del procés, que es troba directament influenciada per aquelles intervencions omissives o actives, a nivell individual o sistèmic, per part de les professionals implicades. Per altra banda, entenem la revictimització com a concepte vinculat a la violència institucional, que ens permet identificar conductes inherents i intrínseques al procés, de caràcter estructural i sistèmic (Irídia, 2019).

Havent definit els termes al voltant dels quals s'emmarca aquest treball, es durà a terme una aproximació teòrica vers la problemàtica, contemplant la perspectiva i abordatge que n'han realitzat diversos autors i autores i partint de la següent declaració, present a la Relatoria sobre els drets de les dones de la Comisión Interamericana de los Derechos Humanos (2007): “la gran majoria dels casos de violència contra les dones es troben marcats per la impunitat, fet que alimenta la perpetuïtat d'aquesta greu violació als drets humans” (CIDH 2007, paràgraf 2).

3.2. Àmbit judicial

En el procés de recerca bibliogràfica sobre la temàtica, s'ha detectat un major nombre d'estudis centrats principalment en l'àmbit judicial. En l'anàlisi d'aquests processos, l'autora Caterina Canyelles i Gamundí destaca amb la publicació de l'obra *La influència soterrada de la ideologia masclista en la cultura jurídica. Una etnografia del procés judicial de la violència de gènere* (2018). Canyelles (2018) exposa la gran influència de la cultura de gènere i de la sensibilització en aquest àmbit, per part de les operadores jurídiques, en els possibles processos de violència institucional i revictimització que puguin esdevenir durant el procés judicial. L'estudi exposa l'impacte de la ideologia masclista en la judicatura, expressada mitjançant la reproducció de prejudicis i estereotips per raó de gènere, els quals generen un imaginari en el qual s'emmarquen, entre altres qüestions, les expectatives sobre quines han de ser les actituds i comportaments de les víctimes durant el procés judicial. Fernández Rodríguez (2015) fa també èmfasi en aquest aspecte, contemplant la insuficiència

d'un Estat que, tot i garantir, mitjançant polítiques i lleis, l'accés de les dones en termes d'igualtat a la justícia, no aborda directament les barreres que aquestes es troben dins del sistema judicial, reforçades en creences, prejudicis i estereotips referents al gènere. La reproducció d'aquests prejudicis i estereotips sobre les violències masclistes i les dones que les pateixen, tal com destaca Canyelles (2018), impacta en la minimització i negació de la violència, així com en la responsabilització de la dona de la violència patida, essent aquestes intervencions clars exemples de violència institucional, causant a vegades la impunitat total del delictes.

Bodelón i Rodríguez (2015) exposen diversos drets de les dones en situació de violències masclistes que han de trobar-se reconeguts durant el procés judicial, per tal d'assolir la tutela judicial efectiva⁴. Es destaca el dret a la informació i la comprensió del procés judicial, el dret en l'assistència social integrada i especialitzada i el dret a una assistència jurídica gratuïta. Canyelles indaga en el reconeixement d'aquests drets dins l'àmbit judicial, detectant diversos espais en què es troben vulnerats. Tot i que l'Article 18 de la Llei estatal 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, expressa que les dones tenen dret a rebre informació plena i assessorament adequat a la seva situació personal, l'autora observa que la informació rebuda durant el procés judicial és escassa i no facilita la comprensió del procediment penal que estan vivint. No tenir garantits aquests drets implica una possible menor capacitació i preparació a l'hora de poder prendre decisions, accedir a recursos que poden ser crucials pel procés i encarar el procediment judicial. S'ha de contemplar també el possible desconeixement de les dones en aquesta situació vers el llenguatge jurídic, l'escenificació judicial, i/o els tempos. L'extrema protocol·lització del sistema judicial pot esdevenir una trava en l'accés a la justícia per a les dones, incrementant el seu nivell d'inseguretat i desconcert (Canyelles, 2018).

L'Article 20 de la Llei 1/2004 fa referència al dret de les víctimes de violència de gènere a rebre una assistència jurídica gratuïta en el moment previ a la realització de la denúncia, així com a la defensa i representació gratuïtes per lletrats/des i procuradors/es, en aquells procediments en relació amb la situació de violència patida. Cal aquí exposar la diferenciació legal entre les dones en situació de violència de gènere i les dones en situació de violències masclistes. A Catalunya, no ha estat fins a la recent modificació del 27 de desembre de la Llei 5/2008 que s'ha contemplat el dret de les dones en situació de violències masclistes a rebre, tant una assistència lletrada gratuïta des del moment de la denúncia, com una assistència jurídica, també gratuïta, durant tot el procediment judicial. Fins al moment, tan sols tenien accés a aquest dret les dones que havien patit una violència exercida per part d'un home amb qui mantenien o havien mantingut un lligam afectiu. Canyelles (2018) exposa diverses mancances i vulnerabilitats en l'assistència lletrada a l'abast de les dones, com el fet que en

---

⁴ La tutela judicial efectiva és un dret emmarcat dins dels Drets Fonamentals del nostre ordenament. Es refereix al dret de tota persona a invocar l'activitat dels òrgans judicials, en defensa dels seus interessos legítims.

la majoria d'ocasions i en el cas dels torns d'ofici, la trobada entre la víctima i la seva representant legal abans de la compareixença judicial compta amb el temps insuficient per a la correcta preparació del judici. Rodríguez i Bodelón (2015) es mostren també crítiques amb l'assistència legal a l'abast de les dones en situació de violència, exposant mancances en immediatesa, especialització i eficiència. En la vulneració dels drets de les dones durant el procés judicial, pren especial rellevància la sensibilització i formació especialitzada de les operadores jurídiques⁵ en l'àmbit de les violències masclistes. Segons Canyelles (2018) la formació en gènere que promou la llei 17/2004 per a l'advocacia d'ofici, tan sols se centra en les qüestions tecnicojurídiques del procés penal i no parteix d'una perspectiva de gènere, que permeti a les professionals de l'àmbit judicial entendre el fenomen de les violències masclistes i indagar en les seves causes i respostes, així com en les afectacions i les conseqüències psicològiques que poden patir les dones amb relació a una possible situació traumàtica. Claramunt, Montserrat i Piatti (2014) incideixen també en la necessitat d'una formació especialitzada, per part de les operadores jurídiques, sobre aquells aspectes teòrics bàsics d'aquest tipus de violències. Paral·lelament, cal destacar les particularitats del delictes per violència de gènere, que esdevenen traves, en moltes ocasions, a l'hora de provar-lo. Tenint en compte el fet que, sovint, aquesta violència es reproduïx en la intimitat, es dificulta la possibilitat d'aportar i evidenciar proves del delictes. Aquesta absència de proves provoca en moltes ocasions el sobreseïment provisional del cas⁶ o l'absolució per falta de proves per part de les operadores jurídiques de la fiscalia. A les dificultats del delictes relacionades amb l'obtenció de proves, s'afegeixen les resistències observades per Canyelles (2018) per part d'operadores jurídiques, en relació amb realitzar una investigació correcta i extensa dels fets. Aquestes reticències es deuen principalment a una falta de recursos del sistema judicial, trobant-se afectada la intervenció i provocant, en alguns casos, una situació de total desprotecció per a la dona.

Una de les pràctiques inherent al sistema, que esdevé també una revictimització per a les dones, des que inicien el procediment, són les diverses declaracions que ha de realitzar la dona, obligant-la a reviure els fets una vegada i una altra davant de diferents professionals (Írídia, 2019). Aquesta obligatorietat referent a recordar i exposar en múltiples ocasions la violència soferta, esdevé doblement victimitzant si hi incorporem actituds com el qüestionament constant i la falta de credibilitat vers la dona, per part de les operadores jurídiques.

A tall de conclusió, cal contemplar, tal com detecten Gutiérrez i Coronel (2009), els procediments judicials com un xoc entre les legítimes expectatives de les víctimes vers aquests i la realitat

---

⁵ S'entén per operadores jurídiques aquelles persones que des del seu rol professional intervenen i formen part del sistema judicial.

⁶ El sobreseïment provisional és un tipus de resolució judicial que suspèn un procés per falta de causes que justifiquin l'acció de la justícia. No es deixa definitivament tancat el procés, per tant, si apareixen proves, aquest pot ser reobert.

institucional amb què es troben, generant-se alts nivells d'inseguretat, desolació i frustració. D'aquesta forma, es perd la fe en les institucions com a organismes especialitzats a donar resposta a les necessitats de les dones. Destaca aquí l'afirmació de Rodríguez i Bodelón (2015) amb relació a un estudi etnogràfic sobre el dret d'accés a la justícia de les dones en situació de violència de gènere:

Se constataron vulneraciones en lo que se respecta al derecho a la información, a la formación especializada en violencia de género de los/as profesionales, y también se documentaron "resistencias" a indagar en torno a la violencia habitual. Asimismo, pudo comprobarse que las víctimas están lejos de ser tratadas como protagonistas del proceso penal y que reciben un trato que no protege su dignidad (Rodríguez i Bodelón, 2015:105).

3.3. Àmbit policial

Endinsant-nos en l'òrgan policial, Aranda, Montes, Castillo i Higuera (2014) manifesten l'escàs nombre d'estudis en aquest àmbit i exposen l'actitud i el comportament policial com a factors decisius per a la reproducció d'una violència institucional i revictimització en les dones ateses.

L'any 2018 el Departament d'Interior va aprovar el *Pla de seguretat i atenció a les víctimes de violència masclista i domèstica*. Aquest pla considera que les violències masclistes segueix essent un dels problemes més rellevants per a la seguretat pública. Amb relació a aquesta problemàtica, la policia, segons Curbet (2008), esdevé la institució encarregada d'intervenir de manera més directa en la producció de la seguretat ciutadana, tant en la seva dimensió objectiva, a través de tasques de prevenció i control de la delinqüència, com en la seva dimensió subjectiva, en la gestió de la por, el sentiment d'inseguretat i la protecció.

Centrant-nos en l'estudi de la demarcació de Girona, el *Protocol d'actuació en els casos de violència masclista a la demarcació de Girona* (2019) de la Generalitat de Catalunya, fa referència a les actuacions que han de desenvolupar els diferents òrgans implicats en la detecció, atenció i recuperació de les dones en situació de violències masclistes, a la demarcació de Girona. El *Protocol* (2019) es refereix també a les intervencions que desenvolupa la Policia de la Generalitat – Mossos d'Esquadra, en l'abordatge de la violència masclista. En aquest àmbit, les professionals actuen des de les vessants de prevenció, detecció, atenció, seguiment i protecció de les dones que es troben en aquesta situació. Els cossos de seguretat de l'Estat, dins el marc autonòmic català, compten amb dos serveis vinculats a la detecció de la situació de la violència i a l'atenció a les dones. Per una banda, l'Oficina d'Atenció al Ciutadà (OAC) esdevé un servei instal·lat a les comissaries, amb la finalitat principal de recollir totes les denúncies d'àmbit penal que presenta la ciutadania. Per altra banda, els Grups d'Atenció a la Víctima (en endavant GAV) són unitats formades per professionals que compten amb una capacitació especialitzada per a l'atenció i seguiment de les dones en situació de violències masclistes. És important destacar que moltes dones en aquesta situació valoren positivament els GAV,

però reclamen que hi siguin presents durant tot el procés, especialment en el moment d'interposar la denúncia (Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, 2019).

En el procés d'indagar en les intervencions en aquest àmbit per part del cos de Mossos d'Esquadra, és rellevant exposar les dades que fa constar l'Enquesta de violència masclista de Catalunya (en endavant EVMC) realitzada l'any 2016, en relació amb el nombre de denúncies presentades. Segons les dades que exposa l'EVMC, tan sols el 26,1% de les dones que han patit agressions de violències masclistes que consideren delictives, ha presentat una denúncia. Les dades ens mostren clarament un baix percentatge de denúncia. Aquest fet es podria deure a la falta d'atenció correcta a les comissaries. García (2009) afirma que l'atenció policial s'ha de fonamentar en garantir les eines adients i suficients perquè les dones se sentin segures i protegides, afavorint així el procés de superació i recuperació de la situació de violència viscuda. En aquest sentit, els criteris mínims pels quals han de regir-se les intervencions policials han de contemplar una acollida i acompanyament adequats a la situació de la dona, oferir la informació necessària respecte al procés de denúncia i als drets i recursos amb què compta, un seguiment exhaustiu del cas i una protecció real de la seva integritat física, mental i emocional. Aquest abordatge s'ha de caracteritzar obligatòriament per un tracte adequat, des de l'empatia, la confiança i l'escolta activa, garantint la creació d'espais amables i de privacitat per a les dones, i partint d'una formació i sensibilització essencials en les violències masclistes, des d'una perspectiva de gènere. Quan aquests estàndards no es compleixen, l'àmbit policial esdevé un dels sistemes des del qual es generen i perpetuen pràctiques de violència institucional i revictimització contra les dones. En aquest sentit, Matos (2011) exposa les conseqüències que pot provocar per a una dona acudir a la policia i rebre una resposta inapropiada, accentuant-se probablement el seu escepticisme vers el servei i produint finalment que decideixi no denunciar a l'agressor. Destaca en aquest sentit la presència d'una professional de l'advocacia durant la interposició de la denúncia, ja que, tal com afirma Valenzuela (2019), si la dona, degut al possible estat de nervis i angoixa en què es troba, no proporciona tota la informació necessària, aquesta pot ser utilitzada contra ella mateixa. Fernandes (2011) incideix també en la importància que les professionals no reproduïxin actituds de violència com són la desqualificació, la imposició de ritmes i actuacions, el descrèdit o la falta d'empatia. Les agents policials han de ser capaces també de proporcionar una informació completa a la dona atesa i tractar-la respectant sempre la seva situació personal, els seus drets i la seva dignitat. L'actuació per part de les professionals de la policia en aquests aspectes, influirà de forma evident en què es reproduïxin o no processos de revictimització vers les dones (Navarro 2006). En aquesta línia, Fernandes (2011) destaca l'aposta que han de realitzar els cossos de seguretat per garantir una sensibilització i formació de totes les agents, per tal de deixar d'entendre les violències masclistes, especialment en l'àmbit de la parella o exparella, com quelcom privat.

Un altre aspecte important a tenir en compte és l'exposat per Porritt i Barragán (2020), quan fan referència a la masculinització dels cossos de seguretat i a l'escàs nombre de dones amb alts càrrecs dins del sistema policial, com un dels riscos en la perpetuació de conductes discriminatòries o hostils per part dels agents del cos. En aquest sentit, Sonia Vivas (2021) es mostra molt crítica amb l'àmbit policial, exposant la realitat silenciada de les dones que durant el procés de denúncia són ateses per agents amb condemnes per assetjar i/o agredir sexualment i físicament a altres dones. Vivas exposa que l'any 2019, gairebé dos-cents agents dels cossos de seguretat complien condemna a centres penitenciaris per delictes com tràfic de drogues, violència masclista o homicidi (2019).

Paral·lelament al procés de denúncia, des de Nacions Unides (1998) es destaca la necessitat d'una resposta efectiva per part dels cossos policials que garanteixi la seguretat, tant de la dona, com de les persones amb les quals existeixin vincles familiars, socials o de diversa índole. En aquesta línia, Vivas (2019) exposa diversos casos en què dones assassinades per les seves parelles havien denunciat anteriorment i la denúncia havia estat arxivada o tenien ordres d'allunyament en vigor.

3.4. Àmbit sanitari

Centrant-nos en l'abordatge de diferents autores vers la violència institucional i revictimització dins l'àmbit sanitari, cal fer referència a l'Article 32 de la Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, el qual exposa: “les dones que pateixen qualsevol forma de violència masclista tenen dret a una atenció i una assistència sanitàries especialitzades”.

El *Protocol per a l'abordatge de la violència masclista en l'àmbit de la salut a Catalunya* (Generalitat de Catalunya, 2009) esdevé el marc de referència per a les actuacions públiques del Govern de la Generalitat en l'àmbit sanitari, reconeixent les violències vers les dones com un problema de salut que és necessari abordar, i recollint alhora estratègies prioritàries per tal de fer-ho. El *Protocol* (2009) identifica el sistema sanitari com un espai privilegiat per a la prevenció i detecció precoç de les violències masclistes, al ser, en moltes ocasions, el primer punt de contacte amb aquelles dones que les pateixen. El fet que la majoria de les dones accedeix en algun moment de la seva vida al sistema de salut, esdevé també un potencial únic dels serveis sanitaris per a la detecció d'aquestes violències. Quan fem referència a la tasca de detecció de les violències que s'ha de desenvolupar des del sistema sanitari, el document *Protocol·lització de la Intervenció Individualitzada amb dones que viuen o han viscut violència de gènere* (Alemany, 2007) exposa que enfocar la violència com una hipòtesi implica que les professionals siguin capaces de generar un espai de confiança a través del qual extreure informació i dades a partir d'indicadors, que permetin confirmar o descartar la hipòtesi inicial. L'actitud de les professionals i la seva sensibilització és d'extrema rellevància a l'hora de generar espais segurs i de comoditat, a partir dels quals les dones puguin explicar la situació de violència. En aquest sentit, Alencar-Rodrigues i Cantera (2013) fan referència a Hathaway (2002) i Wuest i Merrit-

Gray (1999), les quals exposen el desinterès professional, traduït en actituds com la manca d'atenció i cura, com un risc elevat per a la revictimització de les dones en situació de violències masclistes.

En l'àmbit de detecció i atenció de la violència, les professionals, tal com exposen Albarracín i Alemany (2007), han de ser capaces d'identificar les necessitats que presenta la dona atesa, el tipus de violència soferta, la gravetat de la situació i els factors de risc i de protecció que presenta. És necessària en aquest sentit la capacitació, formació i sensibilització de les professionals sanitàries en les violències masclistes. Quan aquests principis no es compleixen, Hooks (1997) destaca que no es reconeixen les violències masclistes com una problemàtica de caràcter públic i social.

La *Diagnosis de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral per a les dones en situació de violència masclista* (Grup d'Investigació Antígona, 2016), exposa la contribució a ocultar les violències masclistes com a factor de risc per a la revictimització i violència institucional vers les dones ateses, assenyalant l'àmbit sanitari com a òrgan amb menors capacitats per a la detecció d'aquestes violències. En aquesta línia, Alencar-Rodrigues i Cantera (2013) fan referència a l'anàlisi que realitzen Jeanne Hathaway, Georgianna Willis, i Bonnie Zimmer (2002) al voltant de la capacitació de les professionals en l'àmbit de la salut, exposant la mancança d'aquesta com a generadora de pràctiques professionals que culpabilitzen i responsabilitzen les dones de la violència patida. González, Escuriol, Vidal, Masià i Moy (2019) evidencien que, tot i les pautes i indicadors que exposa el *Protocol per a l'abordatge de la violència masclista en l'àmbit de la salut a Catalunya* (Generalitat de Catalunya, 2009), actualment hi ha professionals de la salut que atenen a dones amb signes de violència i són incapaces de relacionar-los amb la situació de violències masclistes que estan vivint. Aquesta incapacitat i tardança en la detecció de la situació de violència per part dels serveis sanitaris, és entesa per la *Diagnosis* (Grup d'Investigació Antígona, 2016) com a causant del fet que s'allargui el moment d'entrada de la dona en el circuit i en la intervenció, per part dels diferents serveis de la xarxa.

Cantera (2007) assenjala també la capacitació, motivació, competència i compromís de les professionals de l'àmbit sanitari, juntament amb la disponibilitat del temps de consulta, com a elements essencials per tal de garantir l'eficàcia de les intervencions en violències masclistes, des del sistema sanitari. En aquest sentit, Alencar-Rodrigues i Cantera (2013) fan referència a la recomanació de Celina Manita (2009) vers les institucions, respecte a la necessitat de què les professionals puguin comptar amb un temps suficient d'intervenció que els permeti establir un vincle i diàleg productiu i beneficiós amb les pacients. Ruiz-Jarabo i Blanco (2004) destaquen també l'actual repte dels serveis socio-sanitaris, a l'hora de generar espais que permetin proporcionar els passos necessaris per a l'enfortiment personal i la presa de decisions, per part de les dones ateses.

La *Diagnosis de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral per a les dones en situació de violència masclista* es mostra també crítica amb el sistema de salut com a detector de les violències masclistes, mitjançant la següent afirmació: “és un sector amb escassa sensibilitat de gènere, excepte algunes

excepcions, existint en alguns casos més extrems postures misògines que dificulten treballar en xarxa amb els serveis d'abordatge a la V.M.” (Grup d’Investigació Antígona, 2016:93). Aquest factor pot esdevenir determinant a l’hora de dificultar la intervenció, així com la coordinació i treball en xarxa amb els diferents serveis i òrgans institucionals especialitzats. En aquest sentit, Ruiz-Jarabo i Blanco (2004) destaquen la necessitat per part de les professionals de l’àmbit de la salut, de no precipitar-se en un diagnòstic clínic individual, essent essencial integrar la situació sociocultural de la dona atesa. D’aquesta manera, s’afavorirà en la contemplació i detecció de possibles situacions de violències masclistes.

A tall de conclusió en l’anàlisi de la violència i revictimització institucional vers les dones dins l’àmbit sanitari, és de rellevància exposar la següent afirmació:

Los servicios sanitarios (...) están inmersos y son producto de esta sociedad patriarcal y reproducen actitudes y conductas de superioridad y dominio hacia las mujeres, que tienden a ocasionar una victimización secundaria de las mismas, incrementando sus sentimientos de culpa e inseguridad” (Ruiz-Jarabo i Blanco, 2004:244).

3.5. Àmbit social

En la recerca teòrica de la problemàtica dins l’àmbit social, ens fixarem en les intervencions que poden desenvolupar en relació amb la matèria els serveis socials bàsics i els serveis socials especialitzats.

En aquest àmbit, cal destacar l’existència de pocs documents bibliogràfics amb relació a la temàtica. S’ha identificat bibliografia referent a les pautes i intervencions que han d’incorporar les professionals per a garantir una bona atenció vers les dones ateses, així com avaluacions i diagnòsis vers alguns serveis especialitzats, però són escassos els estudis al voltant de la reproducció d’aquests processos dins la Xarxa d’Atenció i Recuperació Integral per a les dones en situacions de violències masclistes. L’abordatge d’aquestes violències per part dels recursos socials de la xarxa, es regeix a Catalunya pel *Protocol marc per a una intervenció coordinada contra la violència masclista* (Institut Català de les Dones, 2020). Dins d’aquest es troben recollits estàndards de servei, per tal de determinar els criteris d’actuació que han de ser aplicables a qualsevol intervenció en aquest àmbit. A partir d’algunes de les directrius que exposa el protocol, s’identificaran diversos aspectes a contemplar per tal d’evitar processos de revictimització i violència institucional contra les dones, amb l’objectiu de garantir-les-hi una atenció i recuperació integral.

Les dinàmiques relacionals que s’estableixen entre la professional i la dona atesa tenen un paper clau en la creació d’un vincle que afavoreixi la intervenció. En aquest sentit, Esteban Buch (2016) exposa la importància de la figura de les professionals del treball social, fent referència a un dels principis bàsics de la disciplina, que esdevé essencial per a l’abordatge de la problemàtica: l’empatia. Buch

(2016) reflexiona al voltant de la idea de crear una relació no jerarquizada, més aviat simètrica, entre la dona atesa i la professional. La creació d'aquest vincle de confiança afavorirà a l'hora de generar espais de comunicació i, per conseqüència, en l'abordatge de la situació que aquesta presenta. Soledad Calle (2004) afirma que hem de contemplar que les relacions entre la dona i l'agressor parteixen del domini i la subordinació, per tant, la relació entre la professional i la dona atesa, no pot reproduir un sistema jeràrquic. "La institución nos da una posición sobre las personas con las que intervenimos que nos puede llevar a reproducir las relaciones de poder y de dominación patriarcales presentes en la propia génesis y dinámica de la institución" (Celia Garrido, 2018:75).

En aquest sentit, cal tenir en compte també que una extrema implicació de la professional en la intervenció podria esdevenir perjudicial, ja que pot resultar intrusiva i també confusa en referència al rol que aquesta ha de desenvolupar. Calle (2004) recomana evitar les intervencions que fomentin la passivitat i la falta de control sobre la vida de les dones. Esteban Buch (2016) i Teresa Zamanillo (2004) reflexionen amb relació a aquest aspecte, incidint en la necessitat d'un acompanyament actiu i conjunt amb la dona, que fomenti l'apoderament i la detecció i aplicació de les pròpies capacitats, en la recuperació de la situació de violència soferta. "El treballador social té un paper que podríem anomenar "despertador" de certes capacitats de resistència, funcionant com a potenciador de canvi" (Buch, 2016:80). En aquest acompanyament cal ser molt curoses amb el dret d'autonomia personal de les dones i respectar durant tot el procés les decisions que elles decideixen prendre, contemplant sempre el context i el moment de la intervenció en què es troben. S'ha d'entendre a les dones com a subjectes actius en el procés de canvi i transformació de la situació que presenten, des d'un acompanyament no assistencial. "Quan parlem d'aquest terme ens referim a "estar o anar en companyia de", però en cap moment parlem d'assistir o suplir les seves competències per les nostres" (Buch, 2016:81). En aquest sentit, cal tenir en compte que la imposició de ritmes i/o d'actuacions és un factor determinant en la possible revictimització de les dones ateses (Calle, 2004). Els Serveis Socials Bàsics, tal i com exposa la *Diagnosis de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral per a les dones en situació de violència masclista* (Grup d'Investigació Antígona, 2016), són un servei on el risc de victimització de les dones està especialment present, ja que no són contemplades com a subjectes d'atenció, i s'obvia la seva situació i el seu dret a la presa de decisions sobre la seva pròpia vida.

Un aspecte essencial a contemplar en la intervenció social amb les dones en situació de violències masclistes és comptar amb una formació i capacitació específiques en l'àmbit. En aquest sentit, Carmen Elboj i Laura Ruíz afirmen:

Las futuras personas profesionales del trabajo social han estado socializadas en esa misma sociedad donde coexisten diferentes modelos de masculinidad, algunos de los cuales están asociados a valores que se pueden encontrar en las bases de actitudes de violencia de género (Elboj i Ruíz, 2010:226).

L'adquisició d'una formació professional dins l'àmbit social, específica i especialitzada en les violències masclistes, des d'una ferma perspectiva de gènere, és clau per deixar enrere relats i creences estereotipades, presents a l'imaginari col·lectiu de la societat, referents a les dones que es troben en aquesta situació. En relació amb la necessitat d'una sensibilització amb perspectiva de gènere, Celia Garrido afirma: “todas y todos los profesionales compartimos marcos de interpretación cognitivos basados en estereotipos y prejuicios sexistas, misóginos y adultistas, naturalizados y normalizados desde la identidad de género”. (Garrido, 2010:76). Segons la *Diagnosis de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral per a les dones en situació de violència masclista*: “la formació i sensibilització de Serveis Socials en perspectiva de gènere i en violència masclista continua sent minoritària. (...) La intervenció des de Serveis Socials depèn clarament de la persona concreta i de la seva sensibilització personal” (Grup d'Investigació Antígona, 2016:149).

En referència a la formació, es destaca també la necessitat d'una capacitació que permeti desenvolupar una perspectiva d'equip i col·laboració entre les diferents agents implicades en la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral (Elboj i Ruíz, 2010). És necessària una xarxa ferma de coordinació entre els diferents òrgans especialitzats dels territoris i un coneixement per part d'aquests dels recursos existents a l'abast de les dones. D'aquesta manera, es pot fer front a processos que poden esdevenir una revictimització per a les dones, com la duplictat d'intervencions o errors en les derivacions a diferents serveis especialitzats de la xarxa. En aquest sentit, el *Protocol marc per una intervenció coordinada contra la violència masclista* fa explícita aquesta necessitat, tenint en compte que s'ha de “garantir el coneixement de les diverses formes i àmbits de la violència masclista i el seu marc legal, així com el coneixement dels recursos, serveis i prestacions disponibles” (Institut Català de les Dones, 2020:32). En relació amb aquest aspecte, la *Diagnosis de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral per a les dones en situació de violències masclistes* exposa:

Duplicar les intervencions per part de diferents serveis, expulsar ràpidament d'un servei a una dona per derivar-la precipitadament a un altre on hagi de tornar a explicar la seva situació i tornar a ser avaluada, és una causa clara de revictimització (Grup d'Investigació Antígona, 2016:105).

Un últim tema important a contemplar, per evitar conductes de revictimització vers les dones i garantir una atenció i recuperació integrals, és destinar suficients recursos a diferents nivells, als serveis de l'àmbit social que intervenen en les violències masclistes. Comptar amb un nombre de professionals suficient per fer front a la demanda en aquest àmbit, assegurar l'accés de les dones als serveis, així com garantir espais per a l'autocura i la prevenció de la síndrome d'esgotament professional (*burnout*), és essencial per oferir una atenció adequada a les dones (Institut Català de les Dones, 2020).

4. Anàlisi de resultats

L'anàlisi de resultats planteja la identificació de processos de revictimització i violència institucional als àmbits analitzats durant la recerca. L'estudi s'ha realitzat partint de la prèvia aproximació teòrica i les entrevistes realitzades, tant a professionals implicades en la detecció, atenció i recuperació de les violències masclistes de la demarcació de Girona, com a dones que han sofert violència i revictimització institucional en l'àmbit de les violències masclistes.

4.1. Àmbit judicial

El sistema judicial, tal com s'ha observat en l'aproximació teòrica, és un àmbit des del qual s'exerceixen un nombre elevat de violències institucionals i processos de revictimització contra les dones. Aquesta afirmació ha estat corroborada per la major part de les persones entrevistades, tant professionals, com dones que han patit aquestes violències.

“Això passa aquí i on sigui, a nivell de Girona, de Catalunya i d'Espanya. I passa per molts motius. (...) Hi ha tanta violència institucional... jo ho veig claríssim” (advocada entrevistada).

Per tal d'exposar quines dinàmiques generen aquestes violències i partint de quins fonaments aquestes naixen i es reproduïxen, s'ha establert una classificació per apartats, amb l'objectiu de fer explícita la problemàtica. Aquesta estructura de redacció es reproduirà en l'anàlisi de tots els àmbits explorats.

4.1.1. L'extrema protocol·lització del sistema judicial

Tal com s'ha pogut observar, l'àmbit judicial esdevé un entorn fred, rígid i impermeable per a les persones que hi acudeixen. Si ens referim a aquelles dones que han sofert una situació de violències masclistes, contemplant l'impacte que aquestes generen, tal com afirma el professor de dret entrevistat: “l'extrema protocol·lització del sistema judicial és totalment una trava per a les dones”. En aquest sentit, una professional entrevistada que ha realitzat recerca en la temàtica, afirma:

L'àmbit jurídic té un llenguatge molt encriptat, més encara per les persones que passen per un procés judicial des d'una situació de vulnerabilitat, a causa de la incertesa de què passarà amb el seu cas i al fet de no entendre el que està passant, ni tenir el control. Això aliena molt i es tracta d'una revictimització.

Amb relació a aquest aspecte, una de les dones entrevistades exposa: “si no estàs acostumada al llenguatge i a les tècniques judicials, tires molt enrere. Hi ha uns formalismes que costen d'entendre” (testimoni 1).

Cal identificar també les violències masclistes com un delictes amb escassa capacitat probatòria, ja que una gran majoria d'aquestes esdevenen en l'àmbit privat i no deixen lesions físiques. Això

provoca, tal com s'exposa des de l'Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte (en endavant OAVD) el següent: "hi ha una responsabilitat a les espatlles de la víctima brutal, perquè la dona sent que tot és al voltant de la seva declaració". L'advocada entrevistada, en relació amb aquesta responsabilitat, exposa que a vegades només disposen de la declaració de la dona per desvirtuar la presumpció d'innocència de l'agressor. En aquest sentit, es genera una distància entre la dona i el sistema i apareixen els dubtes sobre si l'entendran i la creuran. La psicòloga forense entrevistada, en relació amb aquest aspecte, destaca:

Els Jutjats són un entorn molt rígid. (...) Falta aquesta humanitat. Un jutge és molt quadrat, el que necessita és proves. (...) A vegades l'arma que fa servir l'agressor és la paraula, en la violència psicològica, i amb aquesta ha estat "matxacant" a la dona. És una arma verbal, no tens cap mena de prova. I això, explicar-ho al judici i que t'entenguin, a vegades és complicat per la rigidesa mental.

També són un factor a contemplar les fases i els mètodes que impliquen els procediments judicials. En aquest sentit, l'advocada entrevistada afirma el següent: "el sistema judicial té unes fases molt marcades, uns procediments molt marcats... no és flexible, no s'adapta a la situació que pateix la dona". En relació amb aquest aspecte, el professor de dret exposa: "la fredor i la pretesa neutralitat o objectivitat de la institució judicial, fan que realment sigui un context molt i molt violent directament, per fer front a les situacions com les que es plantegen en casos de violència masculista".

Es mostra també crític amb la rigidesa i fredor del sistema judicial un dels Mossos d'Esquadra del Grup d'Atenció a la Víctima entrevistats (en endavant GAV), quan exposa la següent situació:

Hi ha dones que s'han posat a plorar al judici i els hi han dit: "*aquí no se viene a llorar*". La víctima surt amb molt poca confiança vers el sistema. Es necessita generar un espai de comprensió per entendre que la dona està sobrepasada en aquell moment perquè està explicant coses que són molt dures.

El relat d'una de les dones entrevistades (testimoni 1), la qual ha sofert violència institucional i revictimització per part de l'àmbit judicial, fa referència també a aquesta fredor i rigidesa, quan comparteix la situació que es va reproduir en un moment donat de la seva declaració oral a Jutjats. La dona, durant la narració de la situació de violència sofrida, va tutejar a la jutgessa. La resposta que va rebre per part seva va ser: "a mi hábleme de usted, que usted y yo no nos conocemos".

4.1.2. La revictimització intrínseca en reviure la situació de violència

Iniciar un procediment judicial suposa per a la dona haver de reviure i relatar els fets en diverses ocasions, davant de diferents professionals. D'acord amb l'estructura actual del sistema judicial, la revictimització esdevé intrínseca al procediment. En aquest sentit, la fiscal entrevistada exposa el següent:

Revictimització sí que pot haver-hi perquè és veritat que, tal com està configurat el nostre sistema judicial, especialment a l'àmbit penal, cal que les dones declarin unes quantes vegades els fets, davant de diverses persones. (...) En aquesta estructura puc entendre que sí que hi ha una revictimització perquè se li fa recordar i reviure els fets diverses vegades, però realment és com està establert el sistema.

La professional entrevistada de l'OAVD exposa també la necessitat d'aplicar mecanismes que evitin que la dona hagi de repetir el relat de la situació de violència, per tal d'evitar la revictimització. En relació amb aquest aspecte, una de les dones entrevistades (testimoni 2) que patí violència institucional i revictimització, per part de diferents òrgans institucionals, exposa el següent: “no volia testificar al judici, no volia anar-hi més”. Relatar les situacions de violència contínuament esdevé una pràctica inherent al procediment judicial, generadora d'un clar procés de revictimització vers les dones. Així ho afirma també la psicòloga forense entrevistada: “és un entorn molt procliu a aquestes violències i hi ha un percentatge altament elevat de què hi hagi una revictimització. I sempre acaben havent-hi, en tots els casos” (referint-se a l'àmbit judicial).

4.1.3. Escassa sensibilització i qüestionament de la dona

En aquest àmbit, és necessari assenyalar l'impacte que comporta en el procediment judicial de la dona la reproducció d'estereotips i prejudicis sobre les violències masclistes i les dones que les pateixen. La gran majoria de professionals del sistema judicial entrevistades manifesten l'actual reproducció de creences estereotipades sobre les violències masclistes a l'àmbit judicial, fet que es corrobora amb els relats de les dones entrevistades, ateses per aquest òrgan institucional. En aquest sentit, el professor de dret entrevistat exposa:

Els representants de l'administració pública, siguin de l'àmbit que siguin i també, per tant, de l'àmbit judicial, no deixen de ser persones que pertanyen a un determinat context cultural i social. El nostre context cultural i social és un context patriarcal i, per tant, les pràctiques i els hàbits de les relacions interpersonals i socials estan marcades per dinàmiques patriarcal.

Una de les professionals entrevistades que ha realitzat recerca en aquest àmbit, dóna suport a aquest plantejament, quan manifesta el següent:

De la mateixa manera que a la societat el masclisme és hegemònic, a dins d'una part de la societat, que és l'àmbit jurídic, també és hegemònic. Per tant, la gran majoria de les persones no estan sensibilitzades amb els delictes de violència masclista.

En relació amb els estereotips existents en l'àmbit judicial, l'advocada entrevistada exposa el següent:

Hi ha un cas d'agressió sexual i sents comentaris com: “eren les 2 de la matinada, anava la noia caminant en un carrer que no hi havia llum... a qui se li acudeix anar per allà?, i a sobre anava amb una minifaldilla... Clar, així què vols?...” Això que ens sembla tan aberrant, comentaris com aquests, a la

justícia n'hi ha un munt. (...) Al jutjat de violència sobre la dona et posaries les mans al cap, moltes vegades, pels tipus de comentaris que fan els funcionaris i funcionàries quan estan tramitant casos.

D'entre creences com l'anterior, que responsabilitzen directament a la dona de la violència soferta, esdevé repetitiva dins l'àmbit judicial l'estereotip de "víctima ideal", referent a un prototip marcat de com ha de ser i com ha de comportar-se una dona davant una situació de violències masclistes. Aquesta creença impacta directament en l'atenció i tracte vers les dones, per part del sistema judicial. Amb relació a aquest impacte, una de les professionals entrevistades en l'àmbit de la recerca, afirma:

No entendre una situació de violència masclista provoca que la identificaràs i hi intervindràs amb els biaixos masclistes i els estereotips que pressuposen com han de ser les dones en un procés judicial. Quan les dones no encaixen en aquest rol, que és la majoria de vegades, hi ha aquesta presumpció de falsedat.

L'imaginari social referent a les violències masclistes perjudica directament a les dones, generant-se així el qüestionament vers la situació de violència soferta. En aquest sentit, els testimonis de les dones entrevistades esdevenen del tot reveladors:

"La sensació que em queda ara és "yo contra todos". Jo intentant demostrar "algo" contra tothom. (...) Era una bombolla on jo constantment em sentia jutjada" (testimoni 2).

Em van qüestionar com a mare constantment: que perquè no havia anat abans a denunciar, que perquè no vaig portar al meu fill al metge... No em van preguntar absolutament res del maltractament que jo havia patit, va ser duríssim. (...) Em va preguntar directament si jo com a mare no sabia que el meu fill estava en perill. (...) Sembla que tot estigui organitzat per protegir l'agressor fins que es demostrï que ha agredit i després no m'estranya que hi hagi tantes morts (testimoni 3).

En la credibilitat de la dona per part de les operadores jurídiques, juga un paper clau també la seva declaració. Quan aquesta presenta contradiccions o no manté una estructura clara, aquests factors solen ser interpretats per part del sistema judicial com a indicadors de falsedat. En aquest sentit, la psicòloga forense entrevistada exposa:

Quan la dona canvia versions i et diu coses molt oposades és quan el psicòleg ha d'explicar que és normal i que es deu a l'estrès posttraumàtic que té, o perquè ella mateixa ha tingut un procés de dissociació⁷ per poder sobreviure.

En relació amb aquest aspecte, la fiscal entrevistada exposa la importància pel procediment judicial que la declaració de la dona es mantingui sense contradiccions. En aquest sentit exposa: "si no estan

---

⁷ S'entén la dissociació com una ruptura de la unitat psíquica de la personalitat, que suposa una distanciació de la realitat. La dissociació comporta una desconexió en els pensaments, la memòria i el sentit d'identitat de la persona o persones.

ben informades sobre què passarà al judici, sí que puc entendre que ho pateixin com una nova victimització, perquè se les està qüestionant”. El professor de dret entrevistat reflexiona també al voltant de la falta de credibilitat vers la dona, manifestant que el sistema judicial situa a la dona en la necessitat d’explicar els motius pels quals va reaccionar d’una manera o d’una altra, el perquè de la seva passivitat o la seva manca de resposta... L’òrgan judicial no sol contemplar la situació de debilitat i vulnerabilitat de la dona en el moment de la violència, interpretant com una manca de credibilitat el fet que no sigui capaç d’aportar certs detalls o presenti un relat contradictori.

En aquest qüestionament vers la dona juga un paper fonamental la formació i sensibilització de les operadores jurídiques en les violències masclistes. La gran majoria de les professionals entrevistades fan explícita la demanda d’una formació continuada en perspectiva de gènere en aquest àmbit, més enllà d’aspectes tecnicojurídics. Ara per ara, en paraules del professor de dret entrevistat, les operadores professionals de l’àmbit judicial estan “insuficientment sensibilitzades”.

4.1.4. Falta de recursos

Les professionals de l’àmbit judicial entrevistades coincideixen en l’actual falta de recursos humans del sistema, partint d’una mancança en recursos econòmics. Des de l’OAVD, es destaca la importància de destinar una major quantitat de recursos a l’acompanyament a la dona durant el procediment judicial, per tal d’oferir una atenció continuada, molt més adequada i de qualitat. En relació amb aquest tema, la fiscal entrevistada exposa el següent: “falten recursos humans i materials. En general molts jutjats i moltes fiscalies estem sobresaturades i això produeix un retard en la tramitació dels procediments. És evident. També hi ha una manca de recursos en la part assistencial”. Amb relació a l’actual demora detectada als procediments judicials, l’advocada entrevistada exposa la revictimització que aquesta provoca en la vida de les dones ateses:

Està més que comprovat que, com més temps passa en tot el procés judicial, moltes dones es fan enrere per molts motius i condicionants com culpabilitat, vulnerabilitat emocional, dependència econòmica... Aquesta demora permet a l’agressor fer un treball per intentar que la dona no es ratifiqui en la seva declaració. Si la dona declara al primer jutjat, però al cap d’un any no declara al judici oral, en el 90% dels casos hi ha una sentència absolutòria. Això suposa una altra revictimització per a la víctima.

La professional es mostra també crítica amb el fet que no hi hagi recursos adequats que evitin la confrontació amb l’agressor, i manifesta també la situació amb què es troba quan no disposa d’un lloc adequat per parlar amb la dona: “a vegades ho hem de fer a les escales del jutjat”.

Tal com s’ha pogut observar durant les entrevistes, el desbordament, les condicions materials i laborals dels equips que intervenen, la seva precarització, la demora dels processos judicials... així com d’altres elements, esdevenen factors clau a l’hora de garantir un acompanyament i un procediment judicial digne a les dones. Les condicions actuals són clarament insuficients.

4.1.5. Quan no hi ha resposta: la desprotecció

Els elements anteriorment exposats durant el desenvolupament de l'anàlisi poden provocar el tancament del cas sense una condemna ferma vers l'agressor. Aquesta incapacitat, per part de l'òrgan judicial, a l'hora d'oferir una resposta a la dona, impacta directament, tant en el deure del sistema vers la seva protecció, com en el dret de la dona a la seva integritat física, mental i emocional. En relació amb aquest aspecte, el professional del GAV entrevistat exposa:

Si la víctima ja venia amb un trauma important, del sistema judicial surt destrossada. Imagina't que ets víctima i que, a més a més, el sistema no et dona resposta. És normal que després no vulgui tornar a denunciar. Si una dona va a judici i aquest acaba amb l'absolució de l'agressor, t'asseguro jo que el dany psicològic és irreparable, surten destrossades. Hi ha frustració, decepció, incomprensió... això minva la confiança i la seguretat de la víctima.

No podem esperar que la dona mantingui la seva confiança en el sistema judicial si la resposta que n'obté és nul·la i si a més a més, aquesta li implica trobar-se exposada a una revictimització i violència institucional. Els testimonis de les dones que han sofert aquestes violències en l'àmbit judicial exposen també de forma molt clara aquesta desprotecció:

Estem esperant la data pel judici i no m'han posat mesures preventives de protecció perquè es pensen que el meu fill i jo no estem en perill. No tinc ni ordre d'allunyament. Tampoc m'han ofert cap acompanyament psicològic ni a mi ni al meu fill. Res, absolutament res. (...) Tinc estrès posttraumàtic per tot el que va passar i tot aquest procés no m'ha ajudat gens a gestionar la meua estabilitat mental. És com que el cos es posa en alerta, com si estiguessis un altre cop vivint la situació de violència en què estaves abans (testimoni 3).

Una altra de les dones entrevistades (testimoni 2), després de patir una violència sexual va passar per un procés judicial, el qual va derivar en una condemna absolutòria per a l'agressor i sense cap mena d'ordre de protecció per a ella. Davant la possibilitat de recórrer, afirma que "estava segura que no aniria enlloc". Un temps després, va coincidir amb l'agressor i aquest va interpel·lar-la. Exposa: "em va agafar un atac d'ansietat i les meves amigues se'm van endur. Per què jo he de poder trobar-me aquest home pel carrer? Per què això és legal?".

4.2. Àmbit policial

En l'anàlisi de l'àmbit policial, s'observen diferents deficiències que repercuteixen negativament en l'atenció a les dones. Les escasses mancances amb relació al servei, exposades per les professionals del cos de Mossos d'Esquadra durant les entrevistes, contrasten de forma totalment oposada amb les observacions i crítiques exposades per les professionals entrevistades d'altres àmbits institucionals,

així com amb els testimonis de les dones entrevistades que han patit violència institucional per part dels cossos de seguretat.

4.2.1. Mancaça d'assistència lletrada en la interposició de la denúncia

Actualment, la Llei autonòmica vigent, així com els protocols que se'n deriven, exposen l'obligatorietat per part del cos de Mossos d'Esquadra de comunicar a la dona el seu dret a l'assistència lletrada gratuïta durant el procés de denúncia. Un dels professionals entrevistats del Grup d'Atenció a la Víctima (en endavant GAV) de Mossos d'Esquadra, en relació amb aquest aspecte exposa: “li han d'oferir a la víctima l'opció de tenir una assistència lletrada especialitzada, abans i durant el procés d'interposició de denúncia”.

L'advocada entrevistada es mostra crítica amb aquesta afirmació, exposant la següent situació:

Hi ha un torn d'advocats i advocades que estem de guàrdia 24 hores, els 365 dies de l'any, a tots els partits judicials de comarques gironines. Cada any, als congressos de l'advocacia als que assistim sempre tenim la mateixa reivindicació, no només a Girona, a nivell també de tot Espanya: no ens truquen (fent referència als cossos policials).

En aquesta línia, l'advocada indica que el fet que la dona accepti o no l'assistència lletrada dependrà molt de com se li ofereixi. En aquest sentit exposa el següent:

Si li dius que trigarà 2 hores a venir, que no fa falta que hi sigui, que demà ja el trobarà al jutjat... no és el mateix que si li dius que té dret a una assistència lletrada i gratuïta, i li ofereixes bé, i li exposes la importància d'aquesta primera declaració i del fet que hi sigui un advocat o advocada experta i especialitzada en l'àmbit. Tu et penses que si li expliquessin així, alguna dona diria que no? Tot depèn molt de com se li formula a la dona i penso que no ho fan prou bé.

Aquesta primera declaració dels fets, tal com exposa l'advocada, és crucial per al posterior procediment judicial, ja que la declaració en seu policial serà comparada amb la que es realitzi en seu judicial. Per tant, el rol de l'advocada en aquest sentit pren molta rellevància a l'hora d'estructurar i organitzar el relat que la dona exposa a comissaria. No comptar amb aquesta assistència lletrada també impacta en una reducció important del temps per a preparar i conèixer el cas, per part de l'advocat o advocada d'ofici. La professional del SIAD entrevistada, exposa que coneix el cas d'algunes dones que han acudit a comissaria i l'agent que les ha atès els hi ha dit que si esperaven a l'advocat o advocada d'ofici trigaria hores, fet que ocasiona que moltes no esperin.

Una de les dones entrevistades (testimoni 1) comparteix la seva experiència en seu policial amb el dret a l'assistència lletrada: “van recomanar-me que no truqués a l'advocat d'ofici perquè podia tardar molt i que ja tindria advocat l'endemà al judici”. Amb relació a aquest fet, l'advocada entrevistada afegeix:

A mi quan em truquen per anar al Jutjat no m'han trucat els Mossos per anar a la Comissaria a la declaració de la víctima en seu policial. És que ni tan sols pregunten a l'advocat o advocada quant tardaria a arribar. Ja et dic jo que això que trigarà "x" hores és inventiva de Mossos.

Una altra de les dones entrevistades (testimoni 4), exposa que no se li va oferir en cap moment el dret a una assistència lletrada.

4.2.2. Escassa sensibilització i qüestionament de la dona

A través dels relats de les dones entrevistades, així com de les observacions i informacions compartides per les professionals de diferents àmbits, s'identifica l'òrgan policial com un nou espai de qüestionament vers la dona, marcat a vegades per una mancança en sensibilització i perspectiva de gènere i per la reproducció de prejudicis per raó de gènere, classe social i nacionalitat, partint de creences estereotipades sobre les violències masclistes. Es contradiu així el relat sobre l'atenció vers les dones, per part de les professionals de Mossos d'Esquadra entrevistades, amb la informació extreta per part d'altres professionals i d'acord amb les experiències de les dones entrevistades. En aquest sentit, un dels responsables del GAV entrevistat, afirma el següent:

Et puc assegurar que des de Mossos d'Esquadra no hi ha prejudicis ni estereotips. A aquest tema li donem molta importància, des del primer moment. Aquestes llegendes urbanes que els mossos no m'han cregut o els mossos no m'han tractat... això no es permet. (...) El cos de Mossos d'Esquadra ho té claríssim, no es permet cap disfunció.

Aquesta afirmació discrepa de l'actuació per part dels cossos policials que narren algunes de les dones entrevistades:

Quan estava a l'hospital van venir uns Mossos. Em van preguntar si recordava a l'agressor i "si era d'aquí o de fora". Jo els vaig dir que estava segura que "era d'aquí". Ells van seguir insistint en si estava segura que no era immigrant. (...) Després van dir-me: "*pensa-t'ho molt bé això que vas a fer, perquè si denúncies activarem un protocol amb molts dispositius, que val molts diners. Estàs segura del que estàs dient?*" (testimoni 2)

S'observa en aquest cas un qüestionament vers la dona i un biaix racista en la intervenció per part dels cossos policials. Aquestes pautes es reproduïxen en el cas de la mateixa dona (testimoni 2) en diferents moments de contacte amb Mossos d'Esquadra:

El policia em va dir: "*mira, et seré sincer, aquest noi es veu que és un noi d'aquí, que té feina, té família, té novia... Pensa que l'informe que jo faré, pot declinar el cas cap a una banda o cap a una altra i aquest noi és un noi normal, ho té tot, no té antecedents...*". Jo em vaig quedar bloquejada, no entenia res. El policia em va portar a una altra habitació. Jo era allà, plorant, i ell va seguir: "*només vull que em*

diguis si tu li vas dir que no i ell no va parar”. Li vaig dir que sí, que li havia dit que parés i no va parar. Ell em va mirar, condescendent, em va tocar el braç i em va dir: *“és que ets molt petita”*.

El fet de posar en dubte la situació de violència, i la pressió exercida sobre la dona amb relació a seguir o no endavant amb la denúncia, esdevé un clar exemple de violència institucional. Aquesta violència s’explicita en el cas d’una altra de les dones entrevistades (testimoni 4), quan exposa l’atenció que va rebre per part dels cossos de seguretat en anar a denunciar un cas d’assetjament:

Vaig anar a comissaria a posar una denúncia i em van dir: *“el que passa és que a aquest noi li agrades i no sap com fer-ho, llavors ho ha fet així”*. Em vaig sentir infantilitzada i “deixada de mà”, com si fos una exageració. Després van dir-me que podia marxar i que si passava qualsevol altra cosa, tornés. Vaig sentir que no em donaven cap resposta.

La professional dels Serveis Socials Bàsics entrevistada exposa també haver-se trobat en algunes ocasions en què, en acompanyar a una dona a Mossos d’Esquadra, tot i haver-hi un equip del GAV, han posat en qüestió la credibilitat de la situació de violència. Amb relació a l’atenció de Mossos d’Esquadra, la infermera d’Atenció Primària entrevistada exposa que no sol coordinar-se amb aquest servei, en casos de violències masclistes, perquè considera que “no és un servei que sigui correcte ni que funcioni ara per ara”. Destaca aquí l’afirmació d’una de les dones entrevistades: “la sensació que tinc és que si vaig a denunciar serà més traumàtic del que ja ho està sent. Si m’ha qüestionat gent del carrer, en un centre mèdic o a la policia també em qüestionaran, no ho dubto gens” (testimoni 5).

Actualment, tal com s’ha recollit en l’aproximació teòrica del present TFG, les encarregades de prendre denúncies en violències masclistes són les professionals de l’Oficina d’Atenció a la Ciutadania (en endavant OAC), les quals recullen totes les denúncies que arriben a comissaria. Tot i comptar amb una certa formació en violències masclistes, són les professionals del GAV aquelles que compten amb una instrucció més especialitzada en aquest àmbit. Tant l’advocada, com la professional del SIAD i la professional dels Serveis Socials Bàsics entrevistades, es mostren crítiques amb el fet que les professionals de l’OAC recullin les denúncies sobre violències masclistes, ja que consideren que no compten amb el grau de sensibilització i especialització necessari. Una d’elles afirma que, abans d’acudir a comissaria, a vegades recomana esperar que hi hagi una professional del GAV. En aquest sentit, un dels Mossos d’Esquadra entrevistat exposa: “potser en alguns casos s’ha observat que la qualitat de la denúncia recollida per les professionals de l’OAC, no és la mateixa que quan es recollien des del GAV”.

Els beneficis que han identificat algunes de les entrevistades en la possibilitat que les encarregades de recollir les denúncies pertanyessin al GAV, cal afegir allò que exposa un dels Mossos d’Esquadra durant l’entrevista: “això faria que la dona vinculés amb la mateixa persona i així també es reduiria

la revictimització”. Per a les dones, que l’encarregada de recollir la denúncia fos alhora la professional encarregada del seu cas, evitaria haver de relatar la situació de violència davant d’un nou agent.

Un altre aspecte a tenir en compte a l’hora d’interposar la denúncia, és garantir un espai íntim que proporcioni una seguretat i tranquil·litat a la dona atesa. En aquest sentit, un dels responsables del GAV manifesta que “totes les denúncies precisen un espai d’intimitat i confidencialitat específic on s’escolta la persona”. Aquesta afirmació contrasta amb el relat d’algunes dones entrevistades, les quals exposen que la comissaria va ser per elles un espai allunyat de la calidesa que es precisa en aquestes intervencions. En relació amb aquest aspecte, una d’elles exposa el següent:

Jo era una nena de divuit anys que vaig arribar a comissaria amb els ulls plens de llàgrimes i em van fer fora al cap de 20 minuts. No van ser capaços de dedicar-me ni una hora de rellotge o un got d’aigua. (...) Va ser de “peli”, com si m’estiguessin interrogant. Un a cada costat de la taula, amb una taula negra i unes finestres amb cortines que no passava la llum... En cap cas es van preocupar de què jo em sentís còmoda. En cap cas. Del poc que recordo, això ja t’ho asseguro (testimoni 4).

4.3. Àmbit sanitari

Entenent l’àmbit sanitari com un espai privilegiat per a la detecció de les violències masclistes, tal com s’ha exposat a l’aproximació teòrica del present TFG, s’han detectat mancances, tant en aquesta detecció, com en altres aspectes que s’exposen a continuació. Destaca aquí l’afirmació d’una infermera d’urgències durant l’entrevista: “la violència institucional és una assignatura pendent de tota la societat”.

4.3.1. Dèficits en la detecció de les violències masclistes

En referència a la detecció de les situacions de violències per part dels serveis sanitaris, la infermera d’Atenció Primària entrevistada exposa el següent: “no som capaces de detectar-les a no ser que la dona vingui i ens ho expliqui”. Aquesta incapacitat en la detecció, s’observa que es deu principalment a una mancança en la formació i sensibilització en aquest àmbit per part de les professionals de la salut. La professional de la Xarxa de Salut Mental constata aquesta realitat, descrivint l’actual capacitació com a precària i limitada. També es mostra crítica amb la instrucció de les professionals sanitàries la infermera d’Atenció Primària entrevistada: “no tenim les eines ni la formació adequada perquè els professionals sanitaris puguin detectar de forma precoç un indicatiu de violència masclista”. Davant la incapacitat de detectar les violències masclistes, esdevé la revictimització, tal com exposa la infermera del servei d’urgències entrevistada: “revictimització és tornar-te a trobar amb la mateixa situació de no detecció de la violència, si és el segon o tercer cop que vas al centre sanitari pel mateix”. Amb relació a aquesta situació, la infermera d’Atenció Primària entrevistada exposa el següent:

Si no ens formem i no coneixem els indicatius de possibles violències, es cataloga a les dones com a “hiperfreqüentadores”, dones que no tenen motius per venir aquí i que tornen a venir per “xuminades”, així és com les cataloguen. Així es generen prejudicis davant d’una persona que necessita ajuda.

Amb relació als prejudicis i estereotips sobre les violències masclistes, la infermera del servei d’urgències entrevistada exposa: “les pròpies creences i experiències fan que actuïs d’una manera o d’una altra, però nosaltres no hauríem de jutjar. (...) A l’hospital s’han sentit comentaris com “només cal veure-la”, “segurament s’ho ha buscat”, “a saber què ha fet ella””.

La professional de la Xarxa de Salut Mental entrevistada, exposa també un estereotip especialment present al sistema de salut: “hi ha l’estereotip que serà una dona amb baix nivell socioeconòmic, vinculada a toxicitat o a relacions i substàncies tòxiques”. Aquesta imatge estereotipada vers la dona en situació de violències masclistes, és corroborada durant l’entrevista amb la infermera d’Atenció Primària, la qual exposa que, dins l’àmbit sanitari, encara predomina la creença irreal i classista de què una dona amb un bon nivell socioeconòmic no pot patir aquestes violències. En aquest sentit, afegeix:

La tendència és actuar des de prejudicis, pensar que s’ho estan inventant. Per mi un dels problemes més greus és la falta de sensibilitat que tenen moltes professionals (...) que no ho veuen com una cosa que els hi pertoqui a elles, ho veuen com de Serveis Socials, com si ells no tinguessin res a veure amb la violència masclista, i això no és veritat. Nosaltres som els que més hauríem d’estar allà, perquè les dones venen a nosaltres.

Dins dels dèficits en la detecció de la violència, la professional de la Xarxa de Salut Mental entrevistada, destaca la necessitat d’anar més enllà del diagnòstic clínic, afirmant el següent: “a vegades es queden amb el que és més visible, com pot ser un problema d’alcoholèmia, i no es contempla el que hi ha al darrere, que pot ser una situació de violència”. En relació amb aquest aspecte, la professional d’Atenció Primària entrevistada exposa l’extrema medicalització vers les dones en aquesta situació, emprada per part de les professionals sanitàries. Exposar: “s’obstinen a donar molta medicació i no són capaces de detectar que potser el que té la dona és un estrès posttraumàtic d’una violació que va patir fa deu anys. Hem de tractar-la, no només medicar-la”.

4.3.2. Desconeixement de les intervencions

En relació amb les directrius que han de seguir les professionals sanitàries en l’abordatge de les violències masclistes, es detecta un alt grau de desconeixement. En aquest sentit la infermera del servei d’urgències, esdevé clara:

Nosaltres no tenim un protocol establert, la realitat és que ningú ens diu com hem de fer-ho. Saber-ne o no és voluntari i d'iniciativa pròpia, no tenim una directriu clara per actuar davant la situació de violència. (...) Les professionals no coneixem el Protocol.

Amb relació a aquest desconeixement, la professional de la Xarxa de Salut Mental entrevistada exposa: “apliquen molt bé el protocol quan són situacions de crisi o d'urgència, però amb situacions camuflades, normalitzades i cronificades, queda tot menys definit i, per tant, pot haver-hi més marge de no acció”. Es recullen també diverses crítiques, en relació amb el *Protocol per a l'abordatge de la violència masclista en l'àmbit de la salut a Catalunya (2009)*. En aquest sentit, la infermera d'Atenció Primària entrevistada exposa: “el Protocol vigent és de l'any 2009 i no en tenim ni idea de què fer. S'ha d'actualitzar perquè està totalment desfasat iestic segura que els recursos han canviat”.

Aquest desconeixement identificat amb relació a quines han de ser les intervencions a adoptar davant la detecció d'una situació de violències masclistes, implica alhora una desconeixença vers aquells recursos i serveis especialitzats a l'abast de les dones ateses. Aquesta desconeixença suposa problemes en les derivacions, tal com exposa la infermera d'Atenció Primària entrevistada: “no sabem on hem de derivar a les dones. Ens falta conèixer més la xarxa perquè moltes vegades no sabem com hem d'actuar”. En aquest sentit, la professional dels Serveis Socials Bàsics entrevistada posa de manifest aquest desconeixement per part de les professionals sanitàries i exposa la poca quantitat de dones que arriben al servei, derivades de centres de salut.

4.3.3. Mancances en l'atenció i acompanyament a les dones

Algunes de les professionals entrevistades posen de manifest que actualment les pautes d'atenció i acompanyament a les dones en situació de violències masclistes en l'àmbit de la salut, no són les adequades. En aquest sentit, la professional d'Atenció Primària considera que a vegades es posa en risc a la dona quan, després d'explicar la situació de violència, ha de tornar casa amb l'agressor, perquè des del centre de salut no han sabut donar-li la resposta que precisava el seu cas. Amb relació a aquesta manca de resposta, la professional exposa dos casos viscuts al centre de salut, que esdevenen clarificadors per tal d'entendre la dimensió de la problemàtica:

Cas 1: Va arribar una dona que no dominava l'idioma, i ens va explicar que la van casar amb disset anys amb un home que és molt més gran que ella i que durant el matrimoni ha viscut diverses violacions. La resposta de la metgessa, davant la situació que la dona presentava, va ser: “aprèn el català”.

Cas 2: Va venir una dona que ens va explicar que estava patint abusos sexuals. La metgessa, des del primer moment, va dubtar d'ella i deia que estava boja i s'ho estava inventant. Quan va detectar que era veritat ja era massa tard, perquè no teníem les dades de la dona i no podíem derivar-la enlloc. Situacions com aquesta passen moltíssim.

En l'atenció a la dona hem de contemplar de nou els estereotips i prejudicis existents, ja que aquests no tan sols influeixen en la detecció de les violències, tal com s'ha exposat anteriorment, sinó que suposen també garantir o no una atenció adequada a la dona. En aquest sentit, una de les dones entrevistades exposa la situació amb què va trobar-se després de ser derivada per part de la jutgessa que portava el seu procediment judicial, a una psicòloga de la seguretat social, arran d'una agressió sexual: “la psicòloga tenia zero sensibilització en violències masclistes i en perspectiva de gènere. Em va dir: *“pensa que això t’haurà anat bé perquè així, a partir d’ara, seràs més prudent”*” (referint-se a l’agressió sexual).

Dos dels factors que també han estat identificats, respecte a la seva influència negativa a l'hora de garantir una atenció adequada a les necessitats de la dona, són la manca d'espais i de temps als centres de salut, a causa d'una important falta de recursos humans i materials. En aquest sentit, la professional del servei d'urgències entrevistada exposa: “aquest tipus d'intervenció necessita tranquil·litat i calma i això ara mateix no ho tenim, de fet no ho hem tingut gairebé mai. (...) Falten espais que garanteixin la intimitat de la dona perquè no se senti observada”. La professional de la xarxa de Salut Mental també afirma: “anar saturades des del servei pot tenir a veure amb una atenció qualitativament més precària.” En relació amb aquest tema, la infermera entrevistada d'Atenció primària exposa el següent: “moltes dones no ho expliquen abans perquè veuen que les professionals van enfeinades, que no hi ha un espai on puguin desfogar-se, que a consulta entra gent cada dos per tres...”.

Paral·lelament, s'han detectat també algunes mancances en l'acompanyament a les dones per part de les professionals sanitàries. En aquest sentit, la infermera d'Atenció Primària entrevistada exposa: “no podem dir-li a la dona que l'única opció que té és denunciar. Hem de contemplar totes les variables que hi intervenen. (...) Molts metges creuen que l'única opció es denunciar”.

Amb relació a l'atenció i acompanyament a les dones, la infermera del servei d'urgències es mostra crítica amb la següent afirmació:

Bàsicament cal formació i no jutjar. I això no és fàcil, és més difícil a l'Hospital que a Primària, perquè la part d'acompanyament l'hem perdut o no l'hem tingut mai. L'important que és agafar-li la mà a una persona que pateix, no ho saps fins que pateixes.

4.4. Àmbit social

En l'anàlisi de la revictimització i la violència institucional dins l'àmbit social, l'estudi s'ha centrat en la intervenció i abordatge que es du a terme des de serveis socials bàsics i serveis socials especialitzats, en relació amb la temàtica plantejada.

S'ha detectat en aquest àmbit una menor reproducció d'aquestes pràctiques, la qual pot associar-se a una sensibilització i especialització més acurada en les violències masclistes, per part de les

professionals. Tot i això, a continuació s'identifiquen algunes actuacions que poden ser enteses com a revictimització i violència institucional.

4.4.1. Duplictat d'intervencions

Tal com han compartit les professionals, a vegades es duen a terme duplicitats en les intervencions. La professional d'un dels serveis especialitzats entrevistada, exposa que, tot i que la duplictat esdevé perquè es busca el servei que més s'adeqüi a la situació i necessitats de la dona, ella ho pot viure com que està repetint el relat davant diferents professionals. En aquest sentit, exposa:

La dona passa per diferents serveis i ha de connectar amb la violència cada vegada que ho explica, i hi acaba havent aquesta revictimització. A vegades també hi ha algun qüestionament per part d'alguns serveis, per tant, hi ha revictimització i danys que són multifactorials.

Les professionals també exposen que actualment encara existeixen dificultats per a les dones a l'hora de diferenciar serveis com el SIAD⁸ i el SIE⁹. La professional considera que s'estan fent esforços per diferenciar bé ambdós serveis i evitar duplicar intervencions.

Amb relació a la xarxa de coordinació entre els diferents serveis del territori que intervenen en les violències masclistes, la valoració general de les professionals és positiva, tot i existir alguns aspectes a millorar, com les resistències per part de determinants serveis a l'hora de vincular a les dones. Aquesta valoració positiva contrasta amb l'afirmació d'una de les professionals entrevistades, la qual es posiciona des d'una vessant més crítica:

Sabem que una de les revictimitzacions és el poc o mal traspàs de la informació, que implica que una dona hagi d'estar repetint mil i una vegades el mateix a cada servei on va, i en això no em consta que s'hagin fet grans canvis. Hi ha una dificultat que és burocràtica, ja que el traspàs d'informació no pot fer-se per qüestions de protecció de dades. Estàs protegint una cosa, però alhora estàs desprotegint-ne una altra. Això és una assignatura pendent.

4.4.2. Deficiències en l'atenció a les dones

En l'anàlisi de les intervencions per part de diferents serveis, s'han detectat diverses pautes que poden ocasionar en la dona una revictimització, esdevenint també algunes d'elles exemples clars de violència institucional. En aquest sentit, una de les professionals de l'àmbit social entrevistades, exposa que és possible que a vegades es reproduïxin prejudicis per part de les professionals, a causa d'haver socialitzat sobre la base d'una estructura masclista i patriarcal. Les professionals de l'Institut

---

⁸ El SIAD és un servei específic per a les dones, que ofereix informació, orientació i assessorament des d'una perspectiva de gènere i facilita l'accés als recursos al seu abast, especialment en aspectes relacionats amb la violència masclista.

⁹ El SIE és un servei gratuït que ofereix atenció integral i recursos en el procés de recuperació i reparació a les dones que han patit o pateixen una situació de violència, i també als seus fills i filles. El SIE també incideixen en la prevenció, la sensibilització i la implicació comunitària.

Català de les Dones (en endavant ICD) entrevistades, corroboren aquesta afirmació, quan fan referència a algunes creences existents actualment en algunes intervencions. En aquest sentit exposen:

Existeixen estereotips al voltant de com ha de ser una bona víctima o la víctima ideal, quan en la realitat no és així. A vegades ve una dona amb una actitud que no ens esperem, que no encaixa en el nostre imaginari d'allò que ha de ser una víctima, i dubtem d'ella.

Amb relació a aquest tema, una de les professionals entrevistades, dedicada a la recerca en l'àmbit, exposa: “si resons al perfil estereotípic de dona víctima de violència sembla que el circuit sigui més fàcil, però és que no existeix l'estereotip. Les estadístiques demostren que no hi ha un tipus de dones”. També és interessant la reflexió que comparteixen les professionals de l'ICD, en relació amb com entenem i interioritzem les violències masclistes dins l'imaginari col·lectiu:

Hi ha un ideal sobre què és la violència sexual i quan parlem de violació la majoria de persones s'imaginen una situació de nit, al carrer, a un lloc fosc, per part d'una persona desconeguda... i, en realitat, al voltant del 90% de les agressions sexuals són per part de persones conegudes i es duen a terme en espais on nosaltres creiem que estem segures. Tots aquests ideals, tot aquest imaginari, al final acaba condicionant molt les intervencions dels professionals.

Les professionals de l'ICD destaquen la importància d'una formació contínua en violències masclistes, per part de les professionals, amb l'objectiu de garantir una bona qualitat en les intervencions. Manifesten també una millora dels serveis, amb relació a processos d'autoavaluació. Les professionals entrevistades han compartit també algunes pautes de les actuacions per part dels serveis que haurien de contemplar-se, per tal de reduir la revictimització i els processos de violència institucional vers les dones ateses. En aquest sentit, s'accentua la necessitat de no actuar des del paternalisme i l'assistencialisme i evitar la sobreprotecció i infantilització de les dones. En relació amb aquest aspecte, una de les professionals entrevistades es mostra crítica amb algunes de les actuacions per part de Serveis Socials Bàsics: “alguns homes que treballen als serveis socials bàsics qüestionen el relat de la víctima, no treballen amb perspectiva de gènere, no donen la veu i el protagonisme a la dona i prenen decisions per ella”. En aquesta línia, la professional exposa que des del servei especialitzat on exerceix es té molt en compte treballar sempre partint des de la voluntarietat de la dona, i no des de l'obligatorietat. Amb relació a això, exposa:

Si atorgues el poder i la veu a la dona i ella s'ho sent així, en ser dones que han passat, a part de processos de revictimització, per una victimització clara, ningú els hi dóna mai la veu i a la que ho fas ho valoren molt.

Un últim i important aspecte a contemplar en l'àmbit de l'atenció a la dona, per part de les professionals, fa referència a intervenir establint una relació més aviat simètrica, que no evidencii un

rol de poder ni una capacitat decisòria major de la professional. En aquest sentit, destaca l'aportació d'una de les professionals entrevistada: “les institucions són completament jeràrquiques i en aquests casos la dona és la que està a sota. Les persones professionals hem d'intentar, en mesura del que puguem, trencar amb aquesta jerarquia”.

4.4.3. Falta de recursos

La gran majoria de les professionals entrevistades manifesten una falta de recursos important. En aquest sentit, cal destacar en primer lloc la crua situació que han compartit algunes d'elles en referència a la situació actual dels recursos d'acollida especialitzats per a les dones, que esdevé una revictimització per a la dona. El sistema no és capaç de garantir la protecció i accés de les dones als recursos especialitzats adequats a les seves necessitats. En aquest sentit, la professional dels Serveis Socials Bàsics, afirma: “les llistes d'espera a les cases d'acollida són bestials, els recursos són molt limitats”. No és l'únic àmbit on es destaquen mancances en recursos. La mateixa professional exposa que, actualment, els Serveis Socials Bàsics es troben col·lapsats. En relació amb aquesta saturació, esdevé preocupant l'afirmació de la professional:

Quan atenem algú de forma especialitzada no podem especialitzar-nos molt perquè hi ha persones sense atendre. És molt dur perquè no hi ha una ràtio concreta de casos a atendre. A la llarga, els Serveis Socials han servit per fer més política que realment atenció adequada. És un hàndicap que no sé si mai superarem, perquè les polítiques no fan ni pessigolles a les necessitats que presenten les dones.

Una de les professionals entrevistada, especialitzada en la recerca, exposa la necessitat d'augmentar els recursos institucionals d'urgència a l'abast de les dones, així com crear recursos que garanteixin un acompanyament complet. En aquest sentit, exposa que les entitats duen a terme tasques d'acompanyament integral a les dones, generant espais d'oci molt beneficiosos per a la seva recuperació. Una responsabilitat que la institució ha reposat en les entitats. La professional afirma: “això ho està fent només el tercer sector i està molt bé, però sent una part tan important en el procés de recuperació d'una dona en situació de violències masclistes, hauria de cobrir-ho la institució”. Cal destacar que moltes professionals destaquen que, tot i la manca de recursos, segueixen tirant endavant amb les eines amb què compten, per tal d'oferir la millor atenció possible a les dones.

4.4.4. Limitacions en l'accés als serveis

Una de les problemàtiques compartida també per la gran majoria de professionals entrevistades, són les limitacions a diferents nivells que presenten les dones a l'hora d'accedir als serveis. Aquestes limitacions responen a un ordre tant físic com simbòlic i s'observa que augmenten o disminueixen segons biaixos de classe, nacionalitat, situació administrativa, edat, idioma... En aquest sentit, és essencial aplicar una lectura interseccional de la problemàtica.

Dins les dificultats físiques, destaquen les limitacions per part de moltes dones en accedir a serveis com el SIE, a causa d'una possible mala comunicació pel que fa al transport públic. Un cas que sol reproduir-se majorment als entorns més rurals. Apareix en aquest sentit un biaix territorial, tal com afirma una de les professionals: “hi ha dones que tenen poc recursos econòmics i això és una dificultat perquè s’han de mobilitzar, no tenen cotxe, han de pagar un trasllat amb l’autobús... Si està lluny és molt difícil”. Observem així que en alguns casos les dones que resideixen en un entorn no urbà poden tenir més dificultats a l’hora d’accedir als serveis. En aquest sentit, el baix de classe social esdevé un factor important que pot esdevenir perjudicial en aquesta situació. La professional exposa també els casos de dones en una situació administrativa irregular, que no acudeixen al servei per por a ser deportades o a què els seus fills i filles seguin retirades. Amb relació a aquest fet, la professional assenyalava directament als serveis, ja que fins ara no han estat capaços de fer arribar la informació necessària a les dones, per tal que se sentissin protegides amb els recursos al seu abast. Les professionals de l’ICD destaquen també l’elevat marge de millora actual en l’atenció a les dones en situació d’exclusió, les quals en moltes ocasions desconeixen la xarxa de serveis i es troben amb diferents barreres per tal d’accedir-hi.

Respecte a les limitacions simbòliques, diverses professionals exposen l’estigma associat als Serveis Socials i altres recursos de la xarxa, que influeix l’accés a aquests per part de les dones. En aquest sentit, una de les professionals exposa: “els Serveis Socials encara s’entenen com de “pobres” i “gent exclosa””. Aquest estigma i aquestes creences accentuen la limitació per accedir als serveis de les dones que resideixen a municipis petits, en els quals poden ser vistes o ateses per una o diverses persones conegudes.

5. Conclusions i discussió

Havent finalitzat l’exploració i recerca que ha esdevingut el present Treball Final de Grau, em proposo extreure algunes observacions i consideracions a destacar.

En primer lloc, a partir de les entrevistes realitzades, s’ha pogut entendre que la violència institucional i la revictimització no diferencien el tipus de violència masclista prèvia que presenta la dona, sinó que actuen per igual, davant totes les seves formes. Aquestes violències es repeteixen en major o menor nivell en tots els òrgans institucionals, així com en l’atenció a totes les formes de violències masclistes que pateixen les dones, i no presenten limitacions territorials, sinó que es reproduïxen a la majoria d’espais, també en el cas de la demarcació de Girona.

Durant la recerca s’ha observat també que alguns dels factors que impacten en la vida de les dones en forma de violència i revictimització institucional, s’han identificat en la majoria dels àmbits

analitzats, en major o menor mesura. S'observa així el caràcter estructural d'aquestes violències. Alguns d'aquests factors, que les generen i perpetuen, són la reproducció d'estereotips al voltant de les violències masclistes, el qüestionament i falta de credibilitat vers la dona, la revictimització en relatar els fets diverses vegades, la mancança d'espais adequats per a l'atenció a les dones, els recursos insuficients i l'existència de jerarquies en la relació entre les professionals i les dones ateses.

Cal destacar també les diferents variables des d'una lectura interseccional, que afecten les dones en situació de violències en el seu contacte amb els serveis i òrgans institucionals. Tal com s'ha reflectit al llarg del treball, la intersecció de diferents eixos de desigualtat en una mateixa persona és determinant a l'hora de ser atesa pels diferents òrgans institucionals. La institució actua com a mirall de la societat, respecte a la reproducció d'estereotips, creences i prejudicis masclistes, racistes, classistes... entre molts altres. Per tant, les estratègies a l'hora de realitzar intervencions han de situar-se dins d'un context social, polític, econòmic i cultural, partint d'una sensibilització transversal i interseccional.

L'existència de diverses limitacions, per part de les dones, a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional i la revictimització, han quedat també del tot clares després d'escoltar els relats de les professionals i de les dones entrevistades. El fet d'entendre aquestes violències com una part intrínseca del procediment, esdevé una de les causes que provoca que les dones no assenyalin aquestes pràctiques. La duresa del procés judicial i els impactes que se'n deriven en la vida de les dones, és també un dels motius principals a l'hora de no denunciar o assenyalar aquestes violències. Si ens referim a la invisibilització i conseqüent impunitat de la violència i revictimització institucional, un dels professionals entrevistats destaca: "el dia a dia de la violència masclista no té ressò, només si hi ha morts. La violència i revictimització institucional no tenen ressò mediàtic i per tant no tenen espai de denúncia". No podem oblidar tampoc la situació de poder que emmarca la relació que tenen les dones amb les institucions. En aquest sentit, considero important introduir l'afirmació d'una de les professionals entrevistades: "lluitar contra una institució és lluitar contra un gegant, David contra Goliat".

Partint d'aquests fets, es considera que l'abordatge de la violència i revictimització institucional, tot i la necessitat de comptar amb una vessant reparadora, ha de basar-se especialment en la prevenció.

Entenem que patir qualsevol classe de violència masclista i ser de nou violentada per la institució, aquella en la qual havies dipositat la teva confiança, impacta directament en la vida de les dones i perjudica el vincle amb els diferents òrgans institucionals.

Esdevé qüestionable demanar a les dones que confiïn en les institucions, quan aquestes no han estat capaces de donar resposta a la seva situació de violència.

6. Epíleg

Acabo aquest Treball Final de Grau amb dues reflexions que considero essencial compartir, des d'una vessant més personal.

En primer lloc vull fer un petit apunt a un tema que ha sorgit durant alguna de les entrevistes realitzades: les denúncies falses. Segons dades de la Fiscalía General del Estado (2019), entre l'any 2009 i 2019 es van produir 121 denúncies falses per violència de gènere, davant 1.557.190 denúncies per violència de gènere. Exposar els casos de denúncia falsa com freqüents, tenint en compte les dades, deslegitima les altres denúncies, i això és inacceptable. Havent detectat l'impacte que tenen aquest tipus de mites en la reproducció del qüestionament vers les dones en situació de violències masclistes, no podem ser permissives amb cap idea que exposi les dones a noves situacions de violència. Convido també a la reflexió sobre els motius pels quals les violències masclistes són l'únic delictes en què es qüestiona de forma tan brutal la paraula de les dones, essent alhora aquest, el delictes amb menys denúncies falses.

Per últim, considero que hem d'exigir a les institucions una responsabilitat i compromís ferm amb la lluita pels drets de les dones. Una responsabilitat que haurien de tenir més clara que ningú, tenint en compte que de la correcta actuació d'alguns dels seus òrgans en depèn la vida de moltes dones. Em reitero en aquest aspecte, demanant que deixi de posar-se el focus en el bàndol equivocacat. Hem de deixar de culpar i jutjar a les dones per no denunciar i per no acudir als serveis. És cruel seguir carregant aquest pes i aquesta responsabilitat en elles. En aquest sentit destaca una de les afirmacions d'una de les dones entrevistades: “el fet que tothom em jutgi per no haver denunciat és una cosa que en tota la meua vida ja no podré treure'm del cap” (testimoni 5). Hem de dirigir el focus a les institucions, perquè canviïn i millorin tot el que sigui necessari, per tal de garantir un tracte que protegeixi la vida i la dignitat de les dones en situació de violències masclistes. Quan les institucions siguin capaces de garantir espais segurs i intervencions adequades i de qualitat, les dones hi acudirán. I si no ho fan, si segueixen actuant des de la impunitat, apel·lo a la nostra responsabilitat individual, en l'àmbit personal i també professional, de seguir endavant assenyalant i denunciant les pràctiques que atemptin contra la dignitat i la vida de les dones, vinguin d'on vinguin i les exerceixi qui les exerceixi.

Totes tenim un deure amb l'erradicació de les violències masclistes i de qualsevol violència que se'n derivi i, avui en dia, la societat i les institucions segueixen tenint una causa pendent enorme amb les dones. Reconèixer-ho i ser-ne conscients, ha de ser un dels punts de partida en la lluita per l'alliberament de les dones.

7. Referències bibliogràfiques

7.1. Legislació, protocols, memòries, enquestes i altres documents oficials

- Albarracín, Matilde; Alemany, Rosa; Gabarró, Helga; Garriga, Rosa; Hernández, Mariana; Jorba, Rosa, Saiz, Margarita (2007). *Protocol.lització de la intervenció grupal amb dones que pateixen o han patit violència de gènere*. Ajuntament de Barcelona. Consultat l'abril de 2021. <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/91570/1/10767.pdf>
- Alemany, Rosa, Álvarez, Marta, Augé, M., Cantera, Leonor, Garriga, Rosa, Hernández, Mariana, Serra, . (2007). *Protocol.lització de la intervenció individualitzada amb dones que viuen o han viscut violència de gènere*. Ajuntament de Barcelona. Consultat l'abril de 2021. <https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/revista/revista15-art9-violencia-intrafamiliar-i-violencia-genere.pdf>
- Altarriba. (1992). *Vivències silenciades: Estudi d'opinió sobre la victimització de la dona a Catalunya*. Institut Català de les Dones.
- Claramunt, M, Monserrat, S i Piatti, M. (2014). *Detecció de problemes en l'atenció a dones víctimes de violència de gènere durant el procés judicial a Catalunya*. Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia.
- Fiscalía General del estado. (2019). *Memoria de la Fiscalía General del Estado 2019*. Memoria elevada al gobierno Fiscalía General del estado. https://www.fiscal.es/memorias/memoria2020/FISCALIA_SITE/index.html
- Generalitat de Catalunya. (2009). *Protocol per a l'abordatge de la violència masclista en l'àmbit de la salut a Catalunya: violència en l'àmbit de la parella i familiar*. Departament de Salut. Consultat el març de 2021. https://scientiasalut.gencat.cat/bitstream/handle/11351/1516/pv_document_marc_2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Generalitat de Catalunya. (2016). *Enquesta de violència masclista a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Consultat l'abril de 2021. http://interior.gencat.cat/web/.content/home/010_el_departament/publicacions/seguretat/estudis_i_enquestes/enquesta_de_violencia_masclista/Presentacio-EVMC_23_07.pdf

- González, Escurriol, Vidal, Masià i Moy. (2019). *La salut de les dones en situació de violència masclista: mirades amb cura*. Generalitat de Catalunya. Consultat el maig de 2021. https://salutweb.gencat.cat/web/.content/_ambits-actuacio/Linies-dactuacio/Serveis-sanitaris/Altres-models-anteriors-datencio-sanitaria/Abordatge-de-la-violencia-masclista/arxius/salut-dones-v-m.pdf
- Institut Català de les Dones. (2019). *Protocol d'actuació en els casos de violència masclista a la demarcació de Girona*. Generalitat de Catalunya. https://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/violencia_masclista/coordinacio/circuits_territorials/Protocol-VM-actualitzacio-Girona.pdf
- Institut Català de les Dones. (2020). *Protocol marc: per a una intervenció coordinada contra la violència masclista*. Generalitat de Catalunya. https://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/violencia_masclista/coordinacio/protocol/Protocol-Marc-2020.pdf
- Institut Català de les Dones. (2020). *Violències masclistes 2020: dossier estadístic*. Generalitat de Catalunya. Consultat el març de 2021. https://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/Observatori/03_dossiers_estadistics/Dossier_estadistic_VM_2020.pdf
- Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género.
- Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista
- Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.
- Manita, Celina; Ribeiro, Catarina, & Peixoto, Carlos (2009). *Violència domèstica: Comprendre para intervir: guia de boas práticas para profissionais de saúde*. Lisboa: Comissão para a Cidadania e Igualdade de Género. Consultat l'abril de 2021. https://www.researchgate.net/publication/279920584_Violencia_Domestica_Comprender_para_Intervir_guia_de_boas_praticas_para_profissionais_de_instituicoes_de_apoio_a_vitimas/link/55ae75d308aee0799220df70/download
- Naciones Unidas. (1998). Resolución 52/86, anexo, de la Asamblea General. *Medidas de prevención del delito y de justicia penal para la eliminación de la violencia contra la mujer*.

7.2. Bibliografia i webgrafia

- Albarrán, A, J. (2003). *Psicología Forense y Victimología*. A: Urra, J. (2003) *Tratado de Psicología Forense*. España: Siglo XXI
- Alberdi, I i Matas, N. (2002). *La violencia doméstica: Informe sobre los malos tratos a mujeres en España*. Fundació la Caixa. Consultat el maig de 2021. https://fundacionlacaixa.org/documents/10280/240906/es10_esp.pdf/48d3dc8c-f44e-45d2-946f-256cec7ee7bc
- Alencar-Rodrigues, R i Cantera, L (2013). Intervención en violencia de género en la pareja: el papel de los recursos institucionales. *Athenea Digital*, 13, (3), 75-100. <http://dx.doi.org/10.5565/rev/athenead/v13n3.1058>
- Aranda, M. Montes-Berges, B. Castillo-Mayén, M,R, i Higuera, M. (2014). Percepción de la segunda victimización en violencia de género. *Escritos de psicología*, vol. 7, (2). https://scielo.isciii.es/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1989-38092014000200002
- B. (s. f.). Naranjalidad. Naranjalidad. Consultat el 5 de febrer del 2021, de <https://en.naranjalidad.com/>
- Barea, C. (2004). *Manual para mujeres maltratadas que quieren dejar de serlo*. Editorial Océano Ambar.
- Bernal-Triviño, A. (2018, agost 5). La violencia institucional, la gran impune en la violencia de género. *Público*. 5 d'agost de 2018. <https://www.publico.es/sociedad/feminismo-violencia-institucional-gran-impune-violencia-genero.html>
- Blanco, Pilar & Mendi, Lurdes (2004). *¿Cómo podemos apoyar a una mujer que nos dice que está siendo maltratada?* Abordaje del hombre violento. En Consuelo Ruiz-Jarabo & Pilar Blanco (Org.), *La violencia contra las mujeres: Prevención y detección*. Cómo prevenir desde los servicios sanitarios relaciones autónomas, solidarias y gozosas. 121-144. Ediciones Díaz de Santos.
- Buch, E. (2016). El treball social davant la victimització secundaria: el repte de potenciar la resiliència. *Educació Social. Revista d'intervenció socioeducativa*, 64, 74 – 83.

- Calle, S. (2004). Consideraciones sobre la victimización secundaria en la atención social a las víctimas de la violencia de género. *Portularia. Revista de Trabajo Social*. 4, 61 – 66.
- Canyelles, C. (2018). *Si n'has sortit amb vida és no et va disgustar tant*. Consultat el març de 2021. <https://www.elcritic.cat/opinio/si-nhas-sortit-amb-vida-es-que-no-et-va-disgustar-tant-13244>
- CCMA. (2019, 24 de noviembre). Crítiques a l'atenció policial per crims masclistes: "Si pots 'perrejar', pots defensar-te", CCMA. 24 de noviembre de 2019. <https://www.ccma.cat/324/critiques-a-latencio-policial-per-crims-masclistes-si-pots-perrejar-pots-defensar-te/noticia/2965791/>
- C.C.M.A. (2021, 22 de maig). *Concentració de rebuig a Badalona per una agressió sexual a la platja*. CCMA. <https://www.ccma.cat/324/detingut-per-una-agressio-sexual-a-la-platja-de-badalona/noticia/3099061/?fbclid=IwAR27Gxna9iij3O7r6D6A2IYH0CINvr3n866tZz64nqz63sbn2VgbRlwNWgU>
- Comisión Interamericana de derechos humanos. (2007). *Acceso a la Justicia para Mujeres víctimas de Violencia en las Américas*. Consultat l'abril de 2021. <https://www.oas.org/es/cidh/jsForm/?File=/es/CIDH/r/DMujeres/justicia.asp>
- Curbet, J. *La policia*. Programa Gestió de la Ciutat. Universitat Oberta de Catalunya. Consultat l'abril de 2021 https://www.uoc.edu/portal/ca/news/actualitat/2008/noticia_010.html
- Elboj, C i Ruíz, L. (2010). Trabajo social y prevención de la violencia de género. *Revista Trabajo Social Global, vol 1, (2)*. 220 – 233
- Feminicipi.cat. (2019). *Feminicidis i altres assassinats de dones a l'Estat Espanyol*. Consultat el maig de 2021. <https://www.feminicipi.cat/infografias-cifras-feminicidio/>
- Fernández, E. (2006). El principio constitucional de no discriminación basada en el sexo y la nueva ley de protección integral contra la violencia de genero. *Anales de la Cátedra de Fransisco Suárez*. (40). 149-170. Consultat l'abril de 2021. <http://revistaseug.ugr.es/index.php/acfs/article/view/885/1011>

- Fernández Rodríguez, G. (2015). *Los Estereotipos de Género en los Procedimientos Judiciales por Violencia de Género: El Papel del Comité CEDAW en la Eliminación de la Discriminación y de la Estereotipación*. *Oñati Sociolegal Series*, v. 5,(2)
- Fernandes, N. (2011). La intervención policial en casos de violencia contra la mujer en relaciones de pareja: análisis del modelo español. (Trèball de Final de Màster, Universidad de Huelva, Andalusia)
http://rabida.uhu.es/dspace/bitstream/handle/10272/5593/La_%20intervenci%C3%B3n_policial_en_casos_de_violencia_contra_la_mujer.pdf?sequence=2
- Fundación Matrix. (17 de març). Formación policial y prevención de la violencia de género. *Fundación Matrix*. Consultat l'abril de 2021. <https://fundacionmatrix.es/formacion-policial-y-prevencion-de-la-violencia-de-genero/>
- García, A. (2009). Cap a un model estandarditzat d'atenció policial a les dones que pateixen violència masclista. *Revista Catalana de Seguretat Pública*.
<https://www.raco.cat/index.php/RCSP/article/view/143076/194802>
- Garrido, C. (2018). Ideología patriarcal y revictimización institucional de las víctimas de violencia de género. *Revista Servicios Sociales y Política Social*, (116), 63-78.
<https://www.serviciosocialesypoliticassociales.com/ideologia-patriarcal-y-revictimizacion-institucional-de-las-victimas-de-violencia-de-genero>
- Gutiérrez de Piñeres Botero, C, Coronel, E i Pérez, C, A. (2009). Revisión teórica del concepto de victimización secundaria. *Liberabit. Revista de Psicología*, vol.15, (1), 49-58. Universidad de San Martín de Porres. http://pepsic.bvsalud.org/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1729-48272009000100006&lng=pt&nrm=iso&tlng=es
- Hathaway, Jeanne; Willis, Georgianna, & Zimmer, Bonnie (2002). *Listening to survivors' voices: Addressing partner abuse in the health care setting*. *Violence Against Women*, 8(6), 687-719. <http://dx.doi.org/10.1177/107780120200800605>
- Hooks, Bell (1997). *Violence in intimate relationships: a feminist perspective*. En Laura O'Toole & Jessica Schiffman (Org.), *Gender Violence: Interdisciplinary perspectives*. 279-284. New York: New York University Press.

- Irídia. (2019). Violència institucional i revictimització en el sistema judicial i de denúncia de violències sexuals. Consultat el maig de 2021. https://iridia.cat/wp-content/uploads/2019/01/Violencia-despres-de-la-violencia_WEB_Mod21-01-2019-2.pdf
- Kipen, A i Caterberg, M. (2006). *Maltractament, un permís mil·lenari*. Intermón Oxfam
- MacKinnon, C. (2018). *Feminismo inmodificado: Discursos sobre la vida y el derecho*. Siglo veintiuno editores.
- Marcos, J. (2017, 14 de desembre). La carta de la hija de Ana Orantes 20 años después del asesinato de su madre. *Cadena SER*. 14 de desembre de 2017. https://cadenaser.com/programa/2017/12/13/hoy_por_hoy/1513184779_475648.html
- Matos, M. (2001). Retratos da Violência na Conjugalidade. *En Revista Portuguesa de Ciência Criminal, año 11, fasc. 1.º, enero – marzo, 99-126*.
- Navarro, N. (2006). *Aspectos psicológicos básicos para la atención a las víctimas por parte de los cuerpos de seguridad*. Consultat el març de 2021. <http://www.osce.org/es/odihr/26723>
- Rodríguez Luna, R i Bodelón González, E. (2015). Mujeres maltratadas en los juzgados: la etnografía como método para entender el derecho "en acción". *Revista de Antropología Social*. (24). Consultat l'abril del 2021. <http://revistas.ucm.es/index.php/RASO/article/view/50645>
- Ruiz-Jarabo, C, i Blanco, P. (2004). *La violencia contra las mujeres: Prevención y detección*. Ediciones Díaz de Santos.
- Santana-Hernández, J. (2010). La formación para el Trabajo Social en contextos de desigualdad de género y violencia contra las mujeres. *Portularia, Revista de Trabajo social*, vol. 10, (2), 91-99. <http://rabida.uhu.es/dspace/bitstream/handle/10272/4312/b15971016.pdf?sequence=2>
- Solé, A. (2019, 23 de juny). Violència masclista: denunciar amb advocat o sense? *.El nacional*. 23 de juny de 2019. https://www.elnacional.cat/ca/societat/violencia-masclista-denunciar-advocat-sense_396967_102.html
- Velasco, N. (2020). *La violència obstètrica i la intervenció des del treball social sanitari*. (Treball de Final de Grau, Universitat de Girona, Catalunya). https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/18686/VelascoJuradoNeus_Treball.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Vicens, L. (2020, 25 de febrer). Dues violacions cada tres dies a Catalunya: un 19% més d'agressions amb penetració. *Diari Ara*. 25 de febrer de 2020. https://www.ara.cat/societat/dues-violacions-catalunya-agressions-penetracio_1_1082026.html
- Vivas, S. (2019, 27 d'agost). Tú denuncia que nosotros limpiamos la sangre. Consultat el maig de 2021. <https://soniavivas.org/tu-denuncia-que-nosotros-limpiamos-la-sangre/>
- Vivas, S. (2021, 20 de febrer). Violadores, acosadores y maltratadores uniformados. Consultat el maig de 2021. <https://soniavivas.org/violadores-acosadores-y-maltratadores-uniformados/>
- Wuest, Judith & Merrit-Gray, Marilyn (1999). *Not going back: Sustaining the separation in the process of leaving abusive relationships*. *Violence Against Women*, 5(2), 110-133. <http://dx.doi.org/10.1177/1077801299005002002>

8. Annexes

8.1. Model d'entrevista realitzat a dones que han patit situacions de violència i revictimització institucional en l'àmbit de les violències masclistes

1.- Quina forma de violència masclista vas patir i en quin àmbit?

2.- Vas realitzar un intent o procés de denúncia?

2.1.- En cas negatiu:

2.1.1.- Quines van ser les raons que et varen impulsar a no fer-ho?

2.1.2.- T'ha ocasionat problemes a diferents nivells no denunciar? En cas afirmatiu, quins han estat?

2.2.- En cas afirmatiu:

2.2.1.- A quin servei et vas dirigir per realitzar la denúncia i com va ser el tracte que vas rebre per part de l'organisme que et va atendre en aquell moment?

2.2.2.- T'ha ocasionat problemes realitzar la denúncia? En cas afirmatiu, quins han estat?

2.2.3.- Eres coneixedora d'on havies d'acudir en el moment de la denúncia i de quin era el procés a seguir?

2.2.4.- Vas rebre acompanyament en el moment de la denúncia? De quin tipus? Com el va rebre?

3.- Independentment de la interposició o no de denúncia, vas ser atesa per serveis institucionals que treballen en la detecció, atenció i recuperació de les dones víctimes de la violència masclista?

En cas afirmatiu:

3.1.- Per quins serveis vas ser atesa?

3.2.- Com vas contactar amb aquestes institucions (tu mateixa les coneixies i sabies acudir-hi, vas acudir-hi referida per altres, vas ser derivada per un altre servei...)?

4.- Reconeixes conductes de violència institucional i/ o revictimització per part dels organismes que et van atendre?

En cas afirmatiu:

4.1.- En quins organismes les detectes?

4.2.- Quines van ser les intervencions i actuacions que van suposar per a tu un procés de revictimització i/o violència institucional?

5.- Quin impacte en tots els nivells va suposar per a tu el procés de revictimització i/o violència institucional?

6.- Quina és la teva visió actual vers les institucions especialitzades en la detecció, atenció i recuperació de les dones en situació de violències masclistes?

6.1.- Creus que la teva experiència amb els serveis i les institucions especialitzades ha influït en la teva visió actual vers aquestes?

7.- Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa) del procés, que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

8.2. Models de les entrevistes realitzades a professionals

Entrevista realitzada a una psicòloga forense

1. Actualment en quin àmbit professional de la demarcació de Girona exerceixes i quines tasques hi desenvolupes?

2. Quina és la teva vinculació professional amb les violències masclistes?

3. Quan es requereix la figura professional d'una psicòloga forense?

4. Com definiries la violència institucional i la revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

5. Consideres que en l'àmbit judicial es duen a terme processos de revictimització i violència institucional contra les dones en situació de violències masclistes?

5.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?

5.2. Consideres que la revictimització i la violència institucional es reproduïxen en les diferents formes de violències masclistes?

6. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les operadores jurídiques?

En cas afirmatiu:

6.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

6.2. Quin impacte creus que tenen en les dones i en el desenvolupament del seu procés judicial?

7. Consideres que les operadores jurídiques estan sensibilitzades en l'àmbit de les violències masclistes?

8. Reben les professionals de l'àmbit judicial cursos de formació i sensibilització, des d'una perspectiva de gènere?

En cas afirmatiu:

8.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

8.2. Consideres que s'haurien de realitzar cursos i formacions professionals per realitzar una tasca de sensibilització, des d'una perspectiva de gènere, amb les professionals?

9. Consideres que actualment el dret de les dones a rebre informació plena i assessorament adequat a la seva situació personal durant el procés judicial, es troba vulnerat?

10. Consideres que l'extrema protocol·lització del sistema judicial (llenguatge jurídic que pot ser poc entenedor, escenificació judicial, tempos...) pot esdevenir una trava en l'accés a la justícia per a les dones?

11. Hi ha una xarxa ferma de coordinació i una bona comunicació entre els diferents operadors i operadores jurídiques que participen als casos?

12. Quines fortaleses i debilitats detectes en l'actual sistema judicial a nivell de demarcació de Girona?

13. Detectes una falta de recursos en el sistema judicial actual? En cas afirmatiu, quins impactes consideres que té en els processos judicials de les dones ateses?

14. *La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.*

14.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?

14.2. Consideres que hi ha dificultats a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?

15. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança en el sistema judicial o presenten resistències a l'hora d'establir-hi contacte? En quins motius creus que es fonamenta aquesta confiança o aquestes reticències?

15.1. Quin creus que és el principal motiu o motius de les dones per no accedir al sistema judicial?

15.2. Consideres que existeixen barreres, a diferents nivells, a l'hora de que les dones en situació de violències masclistes accedeixin al sistema judicial?

16. Des d'una lectura interseccional, com creus que afecten els biaixos de classe social, lloc d'origen, nacionalitat i color de pell de les dones, a l'hora de trobar-se exposades a la violència institucional i en el seu contacte amb el sistema judicial?

17. Des de la teva perspectiva professional en l'àmbit judicial, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a prevenir i evitar la revictimització i la violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes?

18. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a una fiscal

1. Actualment en quin àmbit professional de la demarcació de Girona exerceixes i quines tasques hi desenvolupes?

2. Has exercit en casos de violències masclistes?

3. Com definiries la violència institucional i la revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

4. Consideres que en l'àmbit judicial es duen a terme processos de revictimització i violència institucional contra les dones en situació de violències masclistes?

4.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?

4.2. Consideres que la revictimització i la violència institucional es reproduïxen en les diferents formes de violències masclistes?

5. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les operadores jurídiques?

En cas afirmatiu:

5.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

5.2. Quin impacte creus que tenen en les dones i en el desenvolupament del seu procés judicial?

6. Consideres que les operadores jurídiques estan sensibilitzades en l'àmbit de les violències masclistes?

7. Reben les professionals de l'àmbit judicial cursos de formació i sensibilització, des d'una perspectiva de gènere?

En cas afirmatiu:

7.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

7.2. Consideres que s'haurien de realitzar cursos i formacions professionals per realitzar una tasca de sensibilització, des d'una perspectiva de gènere, amb les professionals?

8. Consideres que actualment el dret de les dones a rebre informació plena i assessorament adequat a la seva situació personal durant el procés judicial, es troba vulnerat?

9. Com valora el Servei d'Acompanyament a la Víctima del Delicte en seu Judicial en casos de violències masclistes?

9.1. Hi detectes algunes mancances? Quines?

9.2. Consideres que genera impactes en la manera de les dones de viure el procés judicial?

10. Consideres que l'extrema protocol·lització del sistema judicial (llenguatge jurídic que pot ser poc entenedor, escenificació judicial, tempos...) pot esdevenir una trava en l'accés a la justícia per a les dones?

11. Consideres que dins l'assistència legal a l'abast de les dones podem detectar mancances en immediatesa, especialització i eficiència?

12. Quin creus que és el principal motiu o motius de les dones per no accedir al sistema judicial?

13. Quins són els principals motius, en l'àmbit de les violències masclistes, que causen el sobreseïment dels casos?

13.1. Quan una dona decideix abandonar el procés judicial o retractar-se de les seves declaracions, quin ha de ser el rol de les operadores jurídiques implicades en el cas?

14. Hi ha una xarxa ferma de coordinació i una bona comunicació entre els diferents operadors i operadores jurídiques que participen als casos?

15. Quines fortaleses i debilitats detectes en l'actual sistema judicial a nivell de demarcació de Girona?

16. Detectes una falta de recursos en el sistema judicial actual? En cas afirmatiu, quins impactes consideres que té en els processos judicials de les dones ateses?

17. *La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.*

17.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?

17.2. Consideres que hi ha dificultats a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?

18. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança en el sistema judicial o presenten resistències a l'hora d'establir-hi contacte? En quins motius creus que es fonamenta aquesta confiança o aquestes reticències?

19. Després d'haver contemplat casos com el de la Manada o la violació múltiple de Manresa, entre d'altres, consideres que hi ha una certa impunitat per part de les operadores i operadors jurídics, a l'hora d'exercir actuacions revictimitzadores vers les dones i dictar sentències que impliquen també una revictimització per a les dones?

19.1. Creus que els moviments socials han esdevingut un actor important a l'hora d'exercir pressió per a que es corregeixin aquest tipus d'actuacions?

20. Consideres que existeixen barreres, a diferents nivells, a l'hora de que les dones en situació de violències masclistes accedeixin al sistema judicial?

21. Des d'una lectura interseccional, com creus que afecten els biaixos de classe social, lloc d'origen, nacionalitat i color de pell de les dones, a l'hora de trobar-se exposades a la violència institucional i en el seu contacte amb el sistema judicial?

22. Des de la teva perspectiva professional en l'àmbit judicial, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a prevenir i evitar la revictimització i la violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes?

23. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a una advocada

1. Quin és o ha estat el teu rol com a professional en l'àmbit de les violències masclistes?

2. En quin servei o serveis d'atenció a les violències masclistes de la demarcació de Girona exerceixes o has exercit la teva professió?

2.1. Quines tasques hi desenvolupes o hi has desenvolupat?

3. Quines diferenciacions s'estableixen, a l'hora de ser ateses pel sistema judicial i legalment, entre les dones que pateixen de violència de gènere i aquelles que pateixen violències masclistes per part d'una persona que no és la seva parella o exparella?

4. Consideres que en l'àmbit en el que exerceixes es duen a terme processos de revictimització i violència institucional contra les dones en situació de violències masclistes?

En cas afirmatiu:

4.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?

5. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les operadores jurídiques?

En cas afirmatiu:

5.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

5.2. Quin impacte creus que tenen en les dones i en el desenvolupament del seu procés judicial?

6. Consideres que les operadores jurídiques estan sensibilitzades en l'àmbit de les violències masclistes?

7. Reben les professionals de l'àmbit judicial cursos de formació i sensibilització obligatoris, des d'una perspectiva de gènere, per tal d'exercir en l'àmbit de les violències masclistes?

En cas afirmatiu:

7.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

7.2. Consideres que s'haurien de realitzar cursos i formacions professionals per realitzar una tasca de sensibilització, des d'una perspectiva de gènere, amb les professionals?

8. Consideres que actualment el dret de les dones a rebre informació plena i assessorament adequat a la seva situació personal durant el procés judicial, es troba vulnerat?

9. Consideres que l'extrema protocol·lització del sistema judicial (llenguatge jurídic, l'escenificació judicial, els tempos...) pot esdevenir una trava en l'accés a la justícia per a les dones en situació de violències masclistes?
10. Consideres que dins l'assistència legal a l'abast de les dones podem detectar mancances en immediatesa, especialització i eficiència?
11. En el cas dels torns d'ofici, la trobada entre la dona i la seva representant legal permet el temps necessari per poder preparar correctament el judici?
12. Quines fortaleses i debilitats detectes en l'actual sistema judicial? I dins la província de Girona?
13. Detectes una falta de recursos en el sistema judicial actual? En cas afirmatiu, quins impactes consideres que té en els processos judicials de les dones ateses?
14. *La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.*
- 14.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?
- 14.2. Consideres que hi ha dificultats a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?
15. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança en el sistema judicial?
16. Consideres que des d'una lectura interseccional, biaixos com la classe social, nacionalitat, color de pell... influeixen a l'hora d'accedir al sistema judicial i a l'hora de trobar-se exposades a situacions de violència institucional i revictimització?
17. Des de la teva perspectiva professional en aquest àmbit, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a prevenir i evitar la revictimització i la violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes?
18. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a un professor de dret constitucional

1. Actualment en quin àmbit professional exerceixes?
2. Has exercit en l'àmbit de les violències masclistes?
  - 2.1. En quin òrgan d'intervenció amb dones en situació de violències masclistes de la demarcació de Girona has exercit o exerceixes la teva professió?
    - 2.1.2. Quines tasques hi has desenvolupat o hi desenvolupes?
3. Com definiries la violència institucional i la revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?
4. Consideres que en l'àmbit judicial es duen a terme processos de revictimització i violència institucional contra les dones en situació de violències masclistes?
  - 4.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?
  - 4.2. Consideres que la revictimització i la violència institucional es reproduïxen en les diferents formes de violències masclistes?
5. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les operadores jurídiques?

En cas afirmatiu:

- 5.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?
  - 5.2. Quin impacte creus que tenen en les dones i en el desenvolupament del seu procés judicial?
6. Consideres que les operadores jurídiques estan sensibilitzades en l'àmbit de les violències masclistes?
  7. Reben les professionals de l'àmbit judicial cursos de formació i sensibilització obligatoris, des d'una perspectiva de gènere, per tal d'exercir en l'àmbit de les violències masclistes?

En cas afirmatiu:

7.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

7.2. Consideres que s'haurien de realitzar cursos i formacions professionals per realitzar una tasca de sensibilització, des d'una perspectiva de gènere, amb les professionals?

8. Consideres que actualment el dret de les dones a rebre informació plena i assessorament adequat a la seva situació personal durant el procés judicial, es troba vulnerat?

9. Com valores, des de la teva posició com a operadora jurídica, el Servei d'Acompanyament a la Víctima del Delicte en seu Judicial, en casos de violències masclistes?

9.1. Hi detectes algunes mancances? Quines?

9.2. Consideres que genera impactes en la manera de les dones de viure el procés judicial?

10. Consideres que l'extrema protocol·lització del sistema judicial (llenguatge jurídic que pot ser poc entenedor, escenificació judicial, tempos...) pot esdevenir una trava en l'accés a la justícia per a les dones?

11. Consideres que dins l'assistència legal a l'abast de les víctimes podem detectar mancances en immediatesa, especialització i eficiència?

11.1. En relació amb aquest aspecte, en el cas dels dels torns d'ofici, la trobada entre la víctima i la seva representant legal permet el temps necessari per poder preparar correctament el judici?

12. Quin és el principal motiu o motius de les dones per no accedir al sistema judicial?

13. Quins són els principals motius, en l'àmbit de les violències masclistes, que causen el sobreseïment dels casos?

13.1. Quan una dona decideix abandonar el procés judicial o retractar-se de les seves declaracions, quin ha de ser el rol de les operadores jurídiques implicades en el cas?

14. Hi ha una xarxa ferma de coordinació i una bona comunicació entre els diferents operadors i operadores jurídiques que participen als casos?

15. Quines fortaleses i debilitats detectes en l'actual sistema judicial? I dins la província de Girona?

16. Detectes una falta de recursos en el sistema judicial actual? En cas afirmatiu, quins impactes consideres que té en els processos judicials de les dones ateses?

17. *La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.*

17.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?

17.2. Consideres que hi ha dificultats a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?

18. Consideres que les dones víctimes de violències masclistes tenen confiança en el sistema judicial o presenten resistències a l'hora d'establir-hi contacte? En quins motius creus que es fonamenta aquesta confiança o aquestes reticències?

19. Després d'haver contemplat casos com el de la Manada o la violació múltiple de Manresa, entre d'altres, consideres que hi ha una certa impunitat per part de les operadores i operadors jurídics, a l'hora d'exercir actuacions revictimitzadores vers les dones i dictar sentències que impliquen també una revictimització per a les dones?

19.1. Creus que els moviments socials han esdevingut un actor important a l'hora d'exercir pressió per a que es corregeixin aquest tipus d'actuacions?

20. Des d'una lectura interseccional, com creus que afecten els biaixos de classe social, lloc d'origen, nacionalitat i color de pell de les dones, a l'hora de trobar-se exposades a la violència institucional i en el seu contacte amb el sistema judicial?

21. Des de la teva perspectiva professional en aquest àmbit, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a prevenir i evitar la revictimització i la violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes?

22. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a l'Oficina d'Atenció a la Víctima del delict

1. Quin és el teu rol com a professional en l'àmbit de les violències masclistes?
2. En quin servei o serveis d'atenció a les violències masclistes de la demarcació de Girona exerceixes la teva professió?
3. Com definiries la violència institucional i la revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?
4. Consideres que en l'àmbit en el que exerceixes es duen a terme processos de revictimització contra les dones en situació de violències masclistes?

En cas afirmatiu:

- 4.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?
- 4.2. Consideres que la revictimització i la violència institucional es reproduïxen en les diferents formes de violències masclistes?
5. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les professionals del servei on exerceixes?

En cas afirmatiu:

- 5.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?
- 5.2. Consideres que aquestes tenen impactes en l'atenció a les dones des del servei?
6. Des d'una lectura interseccional, consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades per raó de classe social, color de pell, nacionalitat...de les dones ateses, per part de les professionals del servei?
  - 6.1. Consideres que aquestes influeixen en l'atenció a les dones per part del servei?
7. Consideres que biaixos com els exposats anteriorment, referents a la classe social, color de pell, nacionalitat... influeixen en l'accés de les dones al servei i al sistema judicial?
8. Reben les professionals del servei on exerceixes cursos de formació i sensibilització des d'una perspectiva de gènere, per tal d'exercir en l'àmbit de les violències masclistes?

En cas afirmatiu:

8.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

8.2. Consideres que s'haurien de realitzar cursos i formacions professionals per realitzar una tasca de sensibilització, des d'una perspectiva de gènere, amb les professionals?

9. Creus que les dones són coneixedores de l'Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte?

9.1. Detectes barreres d'accés al servei per part de les dones? Quines?

10. Consideres que l'extrema protocol·lització del sistema judicial (llenguatge jurídic, l'escenificació judicial, els tempos...) pot esdevenir una trava en l'accés a la justícia per a les dones en situació de violències masclistes?

11. Es realitza un acompanyament a les dones ateses durant tot el procés judicial, si així ho demanen?

11.1. La persona o persones que realitzen aquest acompanyament són sempre les mateixes?

12. Existeixen més serveis a l'abast de les dones ateses que realitzin un acompanyament durant el procés judicial?

12.1. Com es troba vinculada l'Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte amb el Servei d'Acompanyament a la Víctima del delicte?

13. Consideres que hi ha confiança per part de les dones en situació de violències masclistes, a l'hora d'accedir al sistema judicial?

En cas contrari:

13.1. A que creus que es deu aquesta desconfiança?

14. Quantes professionals formen part de l'Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte?

15. Hi ha una bona xarxa de coordinació i una bona comunicació entre els diferents serveis implicats en l'atenció a les dones en situació de violències?

15.1. Amb quins òrgans i serveis de la demarcació de Girona us coordineu des de l'Oficina d'Atenció a la Víctima del delicte?

16. Quines fortaleses i debilitats detectes en l'actual sistema judicial? I dins la província de Girona?

17. Detectes una falta de recursos en el sistema judicial actual? En cas afirmatiu, quins impactes consideres que té en els processos judicials de les dones ateses?

18. *La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.*

18.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?

18.2. Consideres que hi ha dificultats a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?

19. Des de la teva perspectiva professional en aquest àmbit, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a prevenir i evitar la revictimització i la violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes?

20. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a responsables del Grup d'Atenció a la Víctima de Mossos d'Esquadra

1. Actualment en quin àmbit professional de la demarcació de Girona exerceixes?

2. Quin és el teu contacte professional en l'àmbit de les violències masclistes?

2.1. Quines tasques hi desenvolupes?

3. Com definiries la violència institucional i la revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

4. Quin ha de ser el rol del cos de Mossos d'Esquadra en la detecció de la violència i l'atenció i recuperació de les dones en aquesta situació?

5. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les professionals de l'àmbit policial?

En cas afirmatiu:

5.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

5.2. Quin impacte creus que tenen en les dones i en el desenvolupament del procés de denúncia i seguiment dels casos?

6. Reben les professionals de Mossos d'Esquadra encarregades de recollir les denúncies, cursos de formació i sensibilització obligatoris, des d'una perspectiva de gènere, per tal d'exercir en l'àmbit de les violències masclistes?

En cas afirmatiu:

6.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

6.2. Consideres que s'haurien de realitzar cursos i formacions professionals per realitzar una tasca de sensibilització, des d'una perspectiva de gènere, amb les professionals?

7. Com valoren l'atenció i la informació que es proporciona durant el procés de denúncia a les dones ateses, per part de les professionals del cos de Mossos d'Esquadra?

7.1. Consideres que les professionals que atenen a les dones ho fan des de la sensibilitat i empatia?

7.2. Consideres que hi ha professionals que qüestionen i posen en dubte la paraula de la dona atesa en el procés de denúncia?

7.3. Es generen espais de confiança i seguretat per a les dones, dins les comissaries, per tal d'interposar la denúncia i oferir un relat dels fets?

7.3. Es realitzen processos d'avaluació de l'atenció a les dones proporcionada per Mossos d'Esquadra?

8. Com valoren que actualment les professionals encarregades de recollir la denúncia ja no pertanyin al GAV? Consideres que ha estat una bona decisió?

9. Quin és el paper del GAV en l'atenció a les dones en situació de violències masclistes?

10. Reben les professionals del GAV cursos de formació i sensibilització obligatoris, des d'una perspectiva de gènere, per tal d'exercir en l'àmbit de les violències masclistes?

11. Creus que hi ha una xarxa ferma de coordinació i una bona comunicació entre les professionals de l'àmbit policial i els altres recursos especialitzats en violències masclistes de la xarxa?

12. Detectes una falta de recursos en la detecció de les violències masclistes i en l'atenció a les dones en aquesta situació, per part del sistema policial actual?

En cas afirmatiu, quins impactes consideres que té en l'atenció a les dones?

13. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança en el sistema policial o presenten resistències a l'hora d'establir-hi contacte? En quins motius creus que es fonamenta aquesta confiança o aquestes reticències?

14. Des d'una lectura interseccional, com creus que afecten els biaixos de classe social, lloc d'origen, nacionalitat i color de pell de les dones, a l'hora de trobar-se exposades a la violència institucional i en el seu contacte amb el sistema policial?

15. *La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.*

15.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?

15.2. Consideres que hi ha dificultats a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?

16. Des de la teva perspectiva professional en l'àmbit policial, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a prevenir i evitar la revictimització i violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes?

17. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a una professional de la Xarxa de Salut Mental

1. Quina és la teva vinculació professional amb la detecció de les violències masclistes i/o l'atenció vers les dones que es troben en aquesta situació?

2. Com definires la violència institucional i la revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

3. Consideres que en l'àmbit en el que exerceixes (àmbit sanitari), es duen a terme processos de revictimització i violència institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

En cas afirmatiu:

3.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?

4. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les professionals sanitàries?

En cas afirmatiu:

4.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

4.2. Consideres que aquests prejudicis i estereotips dificulten la detecció de violències masclistes i l'atenció vers les dones que es troben en aquesta situació?

5. En base a quins indicadors (lesions físiques específiques, actitud de la dona atesa...) es guien les professionals sanitàries per a la identificació i detecció de violències masclistes en les dones ateses?

6. Les professionals disposen d'eines per identificar simptomatologies que permetin la detecció de les violències masclistes?

7. Les professionals de l'àmbit sanitari disposen de recursos quan detecten una dona en situació de violències masclistes?

8. Quin és el procediment a seguir quan una dona que presenta una situació de violències masclistes és atesa pels serveis sanitaris i no vol denunciar o posar en coneixement de les autoritats la situació de violència?

8.1. S'informa a la dona sobre quins serveis especialitzats del territori on resideix pot acudir?

9. Les professionals coneixen la xarxa per a l'abordatge de la violència masclista del territori? Influxa aquest aspecte en les possibles derivacions?

10. Com valoraries la xarxa de coordinació i comunicació entre l'àmbit sanitari i altres àmbits institucionals que treballen amb dones en situació de violències masclistes, a nivell de demarcació de Girona?

11. Existeix la formació reglada especialitzada que ha de permetre l'atenció als efectes de la violència masclista en l'àmbit de la salut?

En cas afirmatiu:

11.1. Consideres que aquesta és complerta i adequada? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

11.2. Consideres que és necessària una formació especialitzada en violències masclistes per a les intervencions professionals, des de l'àmbit sanitari, per atendre correctament a les dones que es troben en aquesta situació?

12. Consideres que les professionals de l'àmbit sanitari creen i generen espais on la dona es pugui sentir còmoda per a explicar una possible situació de violències masclistes?

13. Consideres que les professionals de l'àmbit sanitari coneixen el *Protocol per a l'abordatge de la violència masclista en l'àmbit de la salut a Catalunya*, i treballen en base a les directrius que aquest estableix per a les intervencions?

14. Quines fortaleses i debilitats detectes en l'àmbit sanitari, respecte a la detecció de violències masclistes i a l'atenció que s'ofereix a les dones que es troben en aquesta situació? I a nivell de demarcació de Girona?

15. Consideres que es destinen suficients recursos per a les intervencions des del sistema sanitari en situacions de violències masclistes?

16. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança en les professional dels centres sanitaris, a l'hora d'exposar la situació que han viscut o estan vivint?

En cas contrari:

16.1. En què creus que es fonamenta aquesta desconfiança?

17. *La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.*

17.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?

17.2. Consideres que hi ha dificultats a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?

18. Des de la teva perspectiva professional en aquest àmbit, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a millorar la detecció de les violències masclistes i l'atenció a les dones en aquesta situació, per part dels serveis sanitaris?

19. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a una infermera d'Atenció Primària

1. Quina és la teva vinculació professional amb les violències masclistes i amb la xarxa de serveis implicada en la detecció de la violència i l'atenció vers les dones que es troben en aquesta situació?

2. Com definires la violència institucional i la revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

3. Consideres que en l'àmbit en el que exerceixes (àmbit sanitari), es duen a terme processos de revictimització i violència institucional contra les dones en situació de violències masclistes?

En cas afirmatiu:

3.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?

4. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les professionals sanitàries?

En cas afirmatiu:

4.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

4.2. Consideres que aquests prejudicis i estereotips dificulten la detecció de violències masclistes i l'atenció vers les dones que es troben en aquesta situació?

5. En base a quins indicadors (lesions físiques específiques, actitud de la dona atesa...) es guien les professionals sanitàries per a la identificació i detecció de violències masclistes en les dones ateses?

6. Les professionals disposen d'eines per identificar simptomatologies que permetin la detecció de les violència masclistes?

7. Les professionals de l'àmbit sanitari disposen de recursos quan detecten una dona en situació de violències masclistes?

8. Quin és el procediment a seguir quan una dona que presenta una situació de violències masclistes és atesa pels serveis sanitaris i no vol denunciar o posar en coneixement de les autoritats la situació de violència?

8.1. S'informa a la dona sobre quins serveis especialitzats del territori on resideix pot acudir?

9. Les professionals de l'àmbit sanitari coneixen la xarxa per a l'abordatge de la violència masclista de la demarcació de Girona? Influxa aquest aspecte en les possibles derivacions?

10. Com valoraries la xarxa de coordinació i comunicació entre l'àmbit sanitari i altres àmbits institucionals que treballen amb dones en situació de violències masclistes, a nivell de demarcació de Girona?

11. Existeix la formació reglada especialitzada en l'àmbit de la salut, que ha de permetre l'atenció als efectes de la violència masclista?

En cas afirmatiu:

11.1. Consideres que aquesta és completa i adequada? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

11.2. Consideres que és necessària una formació especialitzada en violències masclistes per a les intervencions professionals, des de l'àmbit sanitari, per atendre correctament a les dones que es troben en aquesta situació?

12. Consideres que les professionals de l'àmbit sanitari creen i generen espais on la dona es pugui sentir còmoda per a explicar una possible situació de violències masclistes?

13. Consideres que les professionals de l'àmbit sanitari coneixen el *Protocol per a l'abordatge de la violència masclista en l'àmbit de la salut a Catalunya*, i treballen en base a les directrius que aquest estableix per a les intervencions?

14. Quines fortaleces i debilitats detectes en l'àmbit sanitari, respecte a la detecció de violències masclistes i a l'atenció que s'ofereix a les dones que es troben en aquesta situació? I a nivell de demarcació de Girona?

15. Consideres que es destinen suficients recursos per a les intervencions des del sistema sanitari en situacions de violències masclistes?

16. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança en les professional dels centres sanitaris, a l'hora d'exposar la possible situació de violència masclista que han viscut o estan vivint?

En cas contrari:

16.1. En què creus que es fonamenta aquesta desconfiança?

17. *La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.*

17.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?

17.2. Consideres que hi ha dificultats a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?

18. Des de la teva perspectiva professional en aquest àmbit, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a millorar la detecció de les violències masclistes i l'atenció a les dones en aquesta situació, per part dels serveis sanitaris?

19. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a una infermera del servei d'urgències d'un centre hospitalari

1. Quina és la teva vinculació professional amb la detecció de les violències masclistes i l'atenció a les dones que es troben en aquesta situació?

2. Com defines la violència institucional i la revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

3. Consideres que en l'àmbit en el que exerceixes (àmbit sanitari), es duen a terme processos de revictimització i violència institucional contra les dones en situació de violències masclistes?

En cas afirmatiu:

3.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?

4. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les professionals sanitàries?

En cas afirmatiu:

4.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

4.2. Consideres que aquests prejudicis i estereotips dificulten la detecció de violències masclistes i l'atenció vers les dones que es troben en aquesta situació?

5. En base a quins indicadors (lesions físiques específiques, actitud de la dona atesa...) es guien les professionals sanitàries per a la identificació i detecció de violències masclistes en les dones ateses?

6. Les professionals disposen d'eines per identificar simptomatologies que permetin la detecció de les violències masclistes?

7. Les professionals de l'àmbit sanitari disposen de recursos quan detecten una dona en situació de violències masclistes?

8. Quin és el procediment a seguir quan una dona que presenta una situació de violències masclistes és atesa pels serveis sanitaris i no vol denunciar o posar en coneixement de les autoritats la situació de violència?

8.1. S'informa a la dona sobre quins serveis especialitzats del territori on resideix pot acudir?

9. Les professionals de l'àmbit sanitari coneixen la xarxa per a l'abordatge de la violència masclista de la demarcació de Girona? Influeix aquest aspecte en les possibles derivacions?

10. Com valoraries la xarxa de coordinació i comunicació entre l'àmbit sanitari i altres àmbits institucionals que treballen amb dones en situació de violències masclistes, a nivell de demarcació de Girona?

11. Existeix la formació reglada especialitzada en l'àmbit de la salut, que ha de permetre l'atenció als efectes de la violència masclista?

En cas afirmatiu:

11.1. Consideres que aquesta és complerta i adequada? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

11.2. Consideres que és necessària una formació especialitzada en violències masclistes per a les intervencions professionals, des de l'àmbit sanitari, per atendre correctament a les dones que es troben en aquesta situació?

12. Consideres que les professionals de l'àmbit sanitari creen i generen espais on la dona es pugui sentir còmoda per a explicar una possible situació de violències masclistes?

13. Consideres que les professionals de l'àmbit sanitari coneixen el *Protocol per a l'abordatge de la violència masclista en l'àmbit de la salut a Catalunya*, i treballen en base a les directrius que aquest estableix per a les intervencions?

14. Quines fortaleses i debilitats detectes en l'àmbit sanitari, respecte a la detecció de violències masclistes i a l'atenció que s'ofereix a les dones que es troben en aquesta situació? I a nivell de demarcació de Girona?

15. Consideres que es destinen suficients recursos per a les intervencions des del sistema sanitari, en situacions de violències masclistes?

16. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança en les professional dels centres sanitaris, a l'hora d'exposar la possible situació de violència masclista que han viscut o estan vivint?

En cas contrari:

16.1. En què creus que es fonamenta aquesta desconfiança?

17. Tens contacte amb treballadores socials de l'àmbit sanitari? Coneixes quines tasques desenvolupen en relació a les violències masclistes?

18. Des de la teva perspectiva professional en aquest àmbit, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a millorar la detecció de les violències masclistes i l'atenció a les dones en aquesta situació, per part dels serveis sanitaris?

19. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a una professional dels Serveis Socials Bàsics

1. En quin àmbit professional de la demarcació de Girona exerceixes i quines tasques hi desenvolupes?

2. El teu rol professional es troba o s'ha trobat implicat en la detecció, atenció o recuperació de les dones en situació de violències masclistes? De quina manera?

3. Com definires la violència institucional i la revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

4. Consideres que en l'àmbit en el que exerceixes (Serveis Socials Bàsics), es duen a terme processos de revictimització contra les dones en situació de violències masclistes?

En cas afirmatiu:

4.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?

5. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les professionals que treballen als Serveis Socials Bàsics?

En cas afirmatiu:

5.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

5.2. Consideres que aquests prejudicis i estereotips dificulten la detecció de violències masclistes i l'atenció vers les dones que es troben en aquesta situació?

6. Quins són els diferents processos d'atenció que es duen a terme des dels Serveis Socials Bàsics, en l'àmbit de l'atenció a les dones en situació de violències masclistes?
- 6.1. Els Serveis Social Bàsics actuen també com a òrgan implicat en la detecció de les violències masclistes?
7. En el cas concret dels Serveis Socials de x, quines són les funcions que desenvolupen les professionals en l'àmbit de les violències masclistes?
8. Consideres que les dones són coneixedores de l'existència de serveis com el Serveis Socials Bàsics? Creus que es fa suficient difusió del servei?
9. Consideres que la tasca que desenvolupen les professionals des dels Serveis Socials de x, suposa una sobrecàrrega per les professionals?
10. Quin és el procediment a seguir des dels Serveis Socials Bàsics, quan es detecta un possible cas de violències masclistes en una dona atesa?
- 10.1. En el cas dels Serveis Socials Bàsics de x, el procediment és diferent?
- 10.2. Amb quins serveis i òrgans implicats en la detecció, atenció i recuperació de les dones en situació de violències masclistes s'estableix coordinació des de Serveis Socials Bàsics?
11. Quin és el procediment a seguir quan una dona que presenta una situació de violències masclistes és atesa pels Serveis Socials Bàsics i no vol denunciar o posar en coneixement de les autoritats la situació de violència?
- 11.1. S'informa a la dona sobre a quins serveis especialitzats del territori on resideix pot acudir?
12. Consideres que les professionals dels Serveis Socials Bàsics creen i generen espais on la dona es pugui sentir còmoda per a explicar una possible situació de violències masclistes?
13. Com es treballa des dels Serveis Socials Bàsics per evitar dur a terme intervencions i actuacions assistencials i paternalistes?
14. Consideres que, des de les intervencions dels Serveis Socials Bàsics, es contempla a les dones com a subjectes d'atenció i es té en compte la seva situació i el seu dret a la presa de decisions sobre la seva pròpia vida?

15. En alguns circuits territorials, els fluxos de derivació obliguen a passar per un servei necessàriament abans d'arribar a un altre, ocasionant que la dona tingui diverses visites en un servei, abans de ser derivada al servei de destinació on rebrà l'atenció que sol·licita o la teràpia per a la seva recuperació. Consideres que aquests fluxos de derivació obligatoris es reproduïen en el cas de la demarcació de Girona, amb els Serveis Socials de Sant Feliu Bàsics de x?

16. Detectes dificultats relacionades amb el desplegament de recursos de proximitat específics per a dones arreu del territori com poden ser l'accessibilitat (d'ordre físic o simbòlic) al servei, per part de les dones?

17. Consideres que existeixen retards en les derivacions als Serveis Socials Bàsics per part d'altres òrgans de la demarcació implicats en l'atenció i recuperació de les dones en situació de violències masclistes? I per part dels Serveis Socials Bàsics als altres òrgans?

18. Compten les professionals dels Serveis Socials Bàsics amb una formació i capacitat específiques en la sensibilització vers les violències masclistes?

En cas afirmatiu:

18.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

18.2. Consideres que s'haurien de realitzar cursos i formacions professionals per realitzar una tasca de sensibilització, des d'una perspectiva de gènere, amb les professionals?

18.3. Consideres que aquesta manca de sensibilització impacta negativament en la intervenció amb les dones ateses?

19. Compten les professionals dels Serveis Socials Bàsics amb una formació i capacitat específiques en la prevenció de la violència institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

20. Amb quines limitacions com a professional has hagut de lidiar a l'hora de poder d'intervenir des del servei amb les dones ateses?

21. Com valora la xarxa de coordinació, des dels Serveis Socials Bàsics, amb aquells serveis externs que treballen en l'atenció i recuperació de dones en situació de violències masclistes?

21.1. Consideres que l'actual treball en xarxa evita la duplicitat d'intervencions i la revictimització de les dones?

22. Consideres que els Serveis Socials Bàsics de la demarcació i també concretament els x, compten amb els suficients recursos i línies d'intervenció per atendre totes les demandes de les dones ateses pel servei?

23. Quines fortaleses i debilitats detectes als Serveis Socials Bàsics, i també concretament als de x, respecte a la prevenció i detecció de les violències masclistes i a l'atenció que s'ofereix a les dones que es troben en aquesta situació?

24. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança a l'hora d'accedir als Serveis Socials Bàsics?

En cas contrari:

24.1. En què creus que es fonamenta aquesta desconfiança?

25. *La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.*

25.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?

25.2. Consideres que hi ha dificultats a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?

26. Des d'una lectura interseccional, consideres que el biaix de classe social, de color de pell, nacionalitat... de les dones, influeix a l'hora d'accedir als serveis? I a l'hora de trobar-se exposades a la violència institucional?

27. Des de la teva perspectiva professional en aquest àmbit, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a millorar la detecció de les violències masclistes, així com l'atenció i recuperació de les dones en aquesta situació, per part dels Serveis Socials Bàsics?

28. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a una professional d'un servei d'informació i atenció a les dones (SIAD)

1. Quin és el teu rol com a professional en l'àmbit de les violències masclistes?
2. En quin servei o serveis d'atenció a les violències masclistes de la demarcació de Girona exerceixes la teva professió?
  - 2.1. Quines tasques hi desenvolupes?
3. Com defines la violència institucional i revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?
4. Consideres que al servei en el que exerceixes (SIAD) es duen a terme processos de revictimització i violència institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

En cas afirmatiu:

- 4.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?
5. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les professionals que treballen al SIAD en el qual exerceixes? I a la resta de serveis implicats en la xarxa de detecció, atenció i recuperació de les dones ateses?

En cas afirmatiu:

- 5.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?
- 5.2. Consideres que aquests prejudicis i estereotips dificulten la detecció de violències masclistes i l'atenció vers les dones que es troben en aquesta situació?
6. Detectes o ets conscient de males praxis, per part d'altres professionals que treballen a serveis i òrgans implicats en les violències masclistes, que poden repercutir negativament en l'atenció i recuperació de les dones ateses, generant processos de revictimització i violència institucional?
7. Consideres que les dones són coneixedores de l'existència de serveis com el SIAD? Creus que es fa suficient difusió del servei?

8. Des d'una lectura interseccional, consideres que el biaix de classe social, edat, color de pell, nacionalitat... de les dones, influeix a l'hora d'accedir als serveis? I a l'hora de trobar-se exposades a la violència institucional?

9. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança a l'hora d'accedir al SIAD?

En cas contrari:

9.1. En què creus que es fonamenta aquesta desconfiança?

10. Consideres que les professionals del SIAD creen i generen espais on la dona es pugui sentir còmoda per a explicar una possible situació de violències masclistes?

11. Consideres que des de les intervencions del SIAD es contempla a les dones com a subjectes d'atenció, es té en compte la seva situació i el seu dret a la presa de decisions sobre la seva pròpia vida, respectant alhora els seus tempos i necessitats?

12. Com es treballa des del SIAD en el que exerceixes per evitar dur a terme intervencions i actuacions assistencials i paternalistes?

13. En alguns circuits territorials, els fluxos de derivació obliguen a passar per un servei necessàriament abans d'arribar a un altre, ocasionant que la dona tingui diverses visites en un servei, abans de ser derivada al servei de destinació on rebrà l'atenció que sol·licita o la teràpia per a la seva recuperació. Consideres que aquests fluxos de derivació obligatoris es reproduïxen en el cas de la demarcació de Girona, amb el SIAD de x?

14. Detectes dificultats relacionades amb el desplegament de recursos de proximitat específics per a dones arreu del territori com poden ser l'accessibilitat (d'ordre físic o simbòlic) al servei, per part de les dones?

15. Consideres que existeixen retards en les derivacions al SIAD, per part d'altres òrgans de la demarcació implicats en l'atenció i recuperació de les violències masclistes?

16. Compten les professionals dels SIADs amb una formació i capacitat específiques en la sensibilització vers les violències masclistes?

En cas afirmatiu:

16.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

16.2. Consideres que s'haurien de realitzar cursos i formacions professionals per realitzar una tasca de sensibilització, des d'una perspectiva de gènere, amb les professionals?

16.3. Consideres que aquesta manca de sensibilització impacta negativament en la intervenció amb les dones ateses?

17. Com es treballa des del SIAD de x la prevenció i erradicació de pràctiques, tant dins del propi servei, com en d'altres serveis amb els quals es manté coordinació, que poden resultar revictimitzadores per a les dones ateses?

18. Consideres que el SIAD de x compta amb els suficients recursos per atendre totes les demandes de les dones que acudeixen al servei?

19. Com valores la xarxa de coordinació amb aquells serveis externs que treballen en l'atenció i recuperació de dones en situació de violències masclistes?

19.1. Consideres que l'actual treball en xarxa evita la duplicitat d'intervencions i la revictimització de les dones?

20. L'Informe Executiu de SIADs de Catalunya exposa que la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral de la violència masclista presenta problemes de funcionalitat i operativitat, atès que els Serveis d'Intervenció Especialitzada (SIE) no estan ben articulats amb els SIADs. Consideres que aquests dèficits de coordinació es reproduïxen a la demarcació de Girona?

21. Quines fortaleses i debilitats detectes al SIAD de x, respecte als serveis oferts d'atenció integral i recursos en el procés de recuperació i reparació?

22. La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.

22.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?

22.2. Consideres que hi ha dificultats per a les dones, a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?

23. Des de la teva perspectiva professional en aquest àmbit, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a millorar la detecció de les violències masclistes i l'atenció a les dones en aquesta situació, per part, tant dels SIADs, com de la resta de serveis i òrgans implicats en la prevenció, detecció, atenció i recuperació de les dones en situació de violències masclistes?

24. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a una professional d'un servei especialitzat en violències masclistes

1. Quin és el teu rol com a professional en l'àmbit de les violències masclistes?

2. En quin servei o serveis d'atenció a les violències masclistes de la demarcació de Girona exerceixes la teva professió?

2.1. Quines tasques hi desenvolupes?

3. Consideres que en l'àmbit en el que exerceixes (Serveis Socials Especialitzats), es duen a terme processos de revictimització i violència institucional vers les dones víctimes de violències masclistes?

En cas afirmatiu:

3.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?

4. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les professionals que treballen als serveis socials especialitzats en violències masclistes?

En cas afirmatiu:

4.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

4.2. Quin impacte creus que tenen en les dones i en el desenvolupament del seu procés de recuperació i reparació?

5. Consideres que les dones són coneixedores de l'existència de serveis com aquest en el que exerceixes? Creus que es fa suficient difusió del servei?
6. Quines fortaleses i debilitats detectes al servei en el qual exerceixes, respecte als serveis oferts d'atenció integral i recursos en el procés de recuperació i reparació?
7. Amb quines limitacions com a professional has hagut de lidiar a l'hora de poder d'intervenir des del servei amb les dones ateses?
8. Consideres que el servei en el qual exerceixes compta amb els suficients recursos i línies d'intervenció per atendre totes les demandes de les dones ateses pel servei?
9. Com valores la xarxa de coordinació amb aquells serveis externs que treballen en l'atenció i recuperació de dones en situació de violències masclistes?
  - 9.1. Consideres que l'actual treball en xarxa evita la duplicitat d'intervencions i la revictimització de les dones?
10. L'Informe Executiu de SIADs de Catalunya exposa que la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral de la violència masclista, presenta problemes de funcionalitat i operativitat, atès que els Serveis d'Intervenció Especialitzada (SIE) no estan ben articulats amb els SIADs. Consideres que aquests dèficits de coordinació es reproduïxen a la demarcació de Girona?
11. Com es treballa des del servei en el que exerceixes per evitar dur a terme intervencions i actuacions assistencials i paternalistes?
12. Detectes dificultats relacionades amb el desplegament de recursos de proximitat específics per a dones arreu del territori com poden ser l'accessibilitat (d'ordre físic o simbòlic) al servei, per part de les dones?
13. Consideres que des de les intervencions del servei en el qual exerceixes es contempla a les dones com a subjectes d'atenció, i es té en compte la seva situació i el seu dret a la presa de decisions sobre la seva pròpia vida?
14. Seguint en aquesta línia, consideres que algunes actuacions del servei en el qual exerceixes imposen ritmes a les dones sense respectar la seva individualitat i els seus desitjos?
15. En alguns circuits territorials, els fluxos de derivació obliguen a passar per un servei necessàriament abans d'arribar a un altre, ocasionant que la dona tingui diverses visites en un servei

abans de ser derivada al servei de destinació on rebrà l'atenció que sol·licita o la teràpia per a la seva recuperació. Consideres que aquests fluxos de derivació obligatoris es reproduïxen en el cas de la demarcació de Girona amb el servei en el que exerceixes?

16. Consideres que existeixen retards en les derivacions al servei en el que exerceixes, per part d'altres òrgans de la demarcació implicats en l'atenció i recuperació de les violències masclistes?

17. Reben les professionals del servei en el que exerceixes formació obligatòria des de la gènere i en intervenció en violències masclistes?

En cas afirmatiu:

17.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

17.2. Consideres que s'haurien de realitzar cursos i formacions professionals per realitzar una tasca de sensibilització, des d'una perspectiva de gènere, amb les professionals?

18. Coneixes si les professionals d'altres serveis que treballen en la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral de les dones en situació de violències masclistes reben cursos i formacions professionals per realitzar tasques de sensibilització des d'una perspectiva de gènere?

En cas afirmatiu:

18.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització?

En cas contrari:

18.2. Creus que l'absència d'aquests cursos i formacions en perspectiva de gènere impacta negativament en l'atenció i recuperació de les dones ateses? A quins nivells consideres que actua aquest impacte?

19. Detectes o ets conscient de males praxis i intervencions o reproducció d'estereotips i prejudicis per part d'altres professionals que treballen a serveis en coordinació amb el servei en el qual exerceixes, que poden repercutir negativament en l'atenció i recuperació de les dones ateses, generant processos de revictimització i violència institucional?

20. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança en els serveis socials especialitzats de la demarcació? I concretament, en el que exerceixes?

21. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a una professional que ha realitzat investigació i recerca en la temàtica plantejada dins l'àmbit judicial

1. Actualment en quin àmbit professional exerceixes?

2. Has exercit en l'àmbit de les violències masclistes?

3. Com definiries la violència institucional i la revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

4. Consideres que en l'àmbit judicial es duen a terme processos de revictimització i violència institucional contra les dones en situació de violències masclistes?

4.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?

4.2. Consideres que la revictimització i la violència institucional es reproduïxen en les diferents formes de violències masclistes?

5. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les operadores jurídiques?

En cas afirmatiu:

5.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

5.2. Quin impacte creus que tenen en les dones i en el desenvolupament del seu procés judicial?

6. Consideres que les operadores jurídiques estan sensibilitzades en l'àmbit de les violències masclistes?

7. Reben les professionals de l'àmbit judicial cursos de formació i sensibilització obligatoris, des d'una perspectiva de gènere, per tal d'exercir en l'àmbit de les violències masclistes?

En cas afirmatiu:

7.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detectes mancances? Quines?

En cas contrari:

7.2. Consideres que s'haurien de realitzar cursos i formacions professionals per realitzar una tasca de sensibilització, des d'una perspectiva de gènere, a les professionals?

8. Consideres que actualment el dret de les dones a rebre informació plena i assessorament adequat a la seva situació personal durant el procés judicial, es troba vulnerat?

9. Com valora el Servei d'Acompanyament a la Víctima del Delicte en seu Judicial en casos de violències masclistes?

9.1. Hi detectes algunes mancances? Quines?

9.2. Consideres que genera impactes en la manera de les dones de viure el procés judicial?

10. Consideres que l'extrema protocol·lització del sistema judicial (llenguatge jurídic que pot ser poc entenedor, escenificació judicial, tempos...) pot esdevenir una trava en l'accés a la justícia per a les dones?

11. Consideres que dins l'assistència legal a l'abast de les dones podem detectar mancances en immediatesa, especialització i eficiència?

11.1. En relació amb aquest aspecte, en el cas dels torns d'ofici, la trobada entre la dona i la seva representant legal permet el temps necessari per poder preparar correctament el judici?

12. Quin creus que és el principal motiu o motius de les dones en situació de violències masclistes per no accedir al sistema judicial?

13. Quins són els principals motius, en l'àmbit de les violències masclistes, que causen el sobreseïment dels casos?

13.1. Quan una dona decideix abandonar el procés judicial o retractar-se de les seves declaracions, quin ha de ser el rol de les operadores jurídiques implicades en el cas?

14. Hi ha una xarxa ferma de coordinació i una bona comunicació entre els diferents operadors i operadores jurídiques que participen als casos?

15. Quines fortaleses i debilitats detectes en l'actual sistema judicial?
16. Detectes una falta de recursos en el sistema judicial actual? En cas afirmatiu, quins impactes consideres que té en els processos judicials de les dones ateses?
17. *La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.*
- 17.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?
- 17.2. Consideres que hi ha dificultats a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?
18. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança en el sistema judicial o presenten resistències a l'hora d'establir-hi contacte? En quins motius creus que es fonamenta aquesta confiança o aquestes reticències?
19. Després d'haver contemplat casos com el de la Manada o la violació múltiple de Manresa, entre d'altres, consideres que hi ha una certa impunitat per part de les operadores i operadors jurídics, a l'hora d'exercir actuacions revictimitzadores vers les dones i dictar sentències que impliquen també una revictimització per a les dones?
- 19.1. Creus que els moviments socials han esdevingut un actor important a l'hora d'exercir pressió per a que es corregeixin aquest tipus d'actuacions?
20. Des d'una lectura interseccional, com creus que afecten els biaixos de classe social, lloc d'origen, edat, nacionalitat, color de pell... de les dones, a l'hora de trobar-se exposades a la violència institucional i en el seu contacte amb el sistema judicial?
21. Consideres que es duen a terme suficients recerques i investigacions sobre la revictimització i la violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes?
22. Des de la teva perspectiva professional en aquest àmbit, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a prevenir i evitar la revictimització i violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes?

23. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a una professional que ha realitzat investigació i recerca en la temàtica plantejada

1. Actualment en quin àmbit professional exerceixes?

2. Has exercit en l'àmbit de les violències masclistes?

2.1. En quin òrgan d'intervenció amb dones en situació de violències masclistes de la demarcació de Girona has exercit o exerceixes la teva professió?

2.1.1. Quines tasques hi has desenvolupat o hi desenvolupes?

3. Com definiries la violència institucional i la revictimització institucional que s'exerceix contra les dones que són o han estat víctimes de violències masclistes?

4. Quina terminologia consideres més adequada per a referir-se a les dones que es troben en situació de violències masclistes?

5. Consideres que en algun dels àmbits en el que has exercit com a professional, es duen a terme processos de revictimització i violència institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

5.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?

6. Identifiques altres àmbits implicats en la detecció, atenció i recuperació de les dones que pateixen violències masclistes, que exerceixin actuacions de violència institucional i revictimització?

6.1. Com identificaries aquests processos? En què creus que es fonamenten?

7. Consideres que la violència institucional i la revictimització institucional es reproduïxen en les diferents formes de violències masclistes?

8. Consideres que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que les pateixen, per part de les professionals que treballen en l'àmbit de les violències masclistes?

En cas afirmatiu:

8.1. Quines has pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

8.2. Quin impacte creus que tenen en les dones i en el desenvolupament del seu procés d'atenció i recuperació?

9. Consideres que totes les professionals que exerceixen en l'àmbit de les violències masclistes haurien d'estar capacitades i formades en aquest tipus de violències per poder realitzar una bona intervenció?

10. Coneixes àmbits institucionals en que s'imparteixin cursos de formació i sensibilització obligatoris, des d'una perspectiva de gènere, per tal d'exercir en l'àmbit de les violències masclistes?

En cas afirmatiu:

10.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detectes mancances? Quines?

11. Consideres que hi ha una xarxa ferma de coordinació i una bona comunicació entre els diferents serveis i institucions que treballen en l'àmbit de les violències masclistes?

12. Quines fortaleses i debilitats detectes en l'actual sistema de detecció, atenció i recuperació de les dones en situació de violències masclistes, a nivell de Catalunya? I dins la província de Girona?

13. Detectes una falta de recursos en els diferents òrgans implicats en l'actual sistema de detecció, atenció i recuperació de les dones? En cas afirmatiu, quins impactes consideres que té en la vida de les dones?

14. *La violència institucional vers les dones en situació de violència masclista es troba recollida LLEI 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.*

14.1. Tot i trobar-se incloses al marc legal, consideres que actualment les pràctiques revictimitzadores i les actuacions de violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes solen ser assenyalades i/o denunciades?

14.2. Consideres que hi ha dificultats a l'hora d'assenyalar i denunciar la violència institucional? Quines?

15. Consideres que les dones en situació de violències masclistes tenen confiança en els òrgans i serveis que treballen en aquest àmbit, o presenten resistències a l'hora d'establir-hi contacte? En quins motius creus que es fonamenta aquesta confiança o aquestes reticències?

16. Després d'haver contemplat casos com el de la Manada o la violació múltiple de Manresa, consideres que hi ha una certa impunitat per part de les operadores i operadors jurídics, a l'hora d'exercir actuacions de violència institucional vers les dones i dictar sentències que impliquen també una revictimització per a les dones?

16.1. Creus que els moviments socials han esdevingut un actor important a l'hora d'exercir pressió per a que es revisin i es corregeixin aquest tipus d'actuacions?

17. Des d'una lectura interseccional, com creus que afecten els biaixos de classe social, lloc d'origen, nacionalitat i color de pell de les dones, a l'hora d'accedir als serveis especialitzats de la xarxa, així com al sistema policial i judicial?

18. Des d'una lectura interseccional, com creus que afecten els biaixos de classe social, lloc d'origen, edat, nacionalitat, color de pell de les dones... a l'hora de trobar-se exposades a la violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes?

19. Consideres que es duen a terme suficients recerques i investigacions sobre la revictimització i la violència institucional en l'àmbit de les violències masclistes?

20. Des de la teva perspectiva professional en l'àmbit de les violències masclistes, vols compartir algunes mesures que consideraries oportú impulsar per a prevenir i evitar la violència institucional?

21. Vols afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant la realització de l'entrevista?

Entrevista realitzada a tres professionals de l'Institut Català de les Dones

1. Quin és el vostre rol com a professionals en l'àmbit de les violències masclistes?

2. En quin òrgan, servei o serveis d'atenció a les violències masclistes de la demarcació de Girona exerciu la vostra professió?

2.1. Quines tasques hi desenvolupeu?

3. Quins serveis s'ofereixen des de l'Institut Català de les Dones per a l'atenció a les dones en situació de violències masclistes?

4. Considereu que l'Institut Català de les dones amb seu territorial a Girona compta amb els recursos suficients per desenvolupar adequadament les intervencions?

5. L'Institut Català de les Dones amb seu territorial a Girona és l'òrgan encarregat d'avaluar i supervisar el desenvolupament de les tasques de detecció, atenció i recuperació als serveis que intervenen en violències masclistes a la demarcació?

6. Considereu que es duen a terme processos de revictimització i violència institucional dins els serveis de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral, vers les dones en situació de violències masclistes, a la demarcació de Girona?

En cas afirmatiu:

6.1. Com identificaríeu aquests processos? En què creieu que es fonamenten?

6.2. En quins serveis de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral de les dones en situació de violències masclistes heu detectat actuacions de revictimització i violència institucional?

6.3. Compteu amb eines per a la detecció i intervenció en actuacions de revictimització i violència institucional? Quines són?

6.4. Existeix un marc específic d'intervenció davant la violència institucional i la revictimització institucional vers les dones en situació de violències masclistes?

7. Quines debilitats, mancances i/o necessitats detecteu als serveis que integren la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral de la demarcació de Girona?

8. Quines fortaleces detecteu als serveis que integren la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral de la demarcació de Girona?

9. Considereu que existeixen prejudicis, relats i creences estereotipades vers les violències masclistes, així com vers les dones que en són víctimes, per part de les professionals que treballen a la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral de la demarcació de Girona?

En cas afirmatiu:

9.1. Quines heu pogut detectar i al voltant de quins aspectes?

9.2. Quin impacte creieu que tenen en les dones i en el desenvolupament del seu procés de recuperació i reparació?

10. Considereu que les dones són coneixedores de l'existència dels serveis de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral de la demarcació de Girona? Creieu que es fa suficient difusió dels serveis?

11. *L'Article 85 de la Llei del dret de les dones a erradicar la violència masclista 5/2008, referent als protocols per a una intervenció coordinada contra la violència masclista, fa explícita la necessitat d'aplicar metodologies d'intervenció que evitin la revictimització de les dones afectades.*

En aquest sentit, com valoreu la xarxa de coordinació entre els serveis que treballen en l'atenció i recuperació de les dones en situació de violències masclistes de la demarcació?

11.1. Considereu que l'actual treball en xarxa evita la duplicitat d'intervencions i la revictimització de les dones?

12. En alguns circuits territorials, els fluxos de derivació obliguen a passar per un servei necessàriament abans d'arribar a un altre, ocasionant que la dona tingui diverses visites en un servei abans de ser derivada al servei de destinació on rebrà l'atenció que sol·licita o la teràpia per a la seva recuperació.

Considereu que aquests fluxos de derivació obligatoris es reproduïxen en el cas de la demarcació de Girona? Quin impacte creieu que tenen en l'atenció vers les dones?

13. Considereu que existeixen retards en les derivacions per part dels diferents serveis de la demarcació implicats en l'atenció i recuperació de les dones en situació de violències masclistes?

14. Amb quines limitacions com a professionals heu hagut de lidiar a l'hora de poder d'intervenir des del servei amb les dones ateses?

15. Com gestioneu, com a professionals, les situacions de burnout? Amb quines eines i recursos compteu per fer-hi front?

16. Reben les professionals de l'ICD formació obligatòria en gènere i en intervenció en violències masclistes?

En cas afirmatiu:

16.1. Considereu que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització? Per quin motiu? Hi detecteu mancances? Quines?

En cas contrari:

16.2. Considereu que s'haurien de realitzar cursos i formacions professionals per realitzar una tasca de sensibilització, des d'una perspectiva de gènere, amb les professionals de l'Institut Català de les Dones?

17. Reben les professionals d'altres serveis que treballen en la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral de les dones en situació de violències masclistes cursos i formacions professionals per realitzar tasques de sensibilització des d'una perspectiva de gènere?

En cas afirmatiu:

17.1. Consideres que aquests cursos i formacions professionals s'adeqüen i compleixen amb la seva tasca de sensibilització?

En cas contrari:

17.2. Creieu que l'absència d'aquests cursos i formacions en perspectiva de gènere impacta negativament en l'atenció i recuperació de les dones ateses? A quins nivells considereu que es genera aquest impacte?

18. Considereu que les dones víctimes de violències masclistes tenen confiança en el sistema de serveis socials especialitzats de la demarcació?

19. Quines propostes de millora creieu que seria adequat implementar per tal de millorar les actuals intervencions i actuacions per part de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral de les dones en situació de violències masclistes?

20. Voleu afegir algun aspecte o experiència significativa (positiva o negativa), que no ha estat abordada durant l'entrevista?

8.3. Document de consentiment informat

FORMULARI DE CONSENTIMENT

La recerca “Violència i revictimització institucional en les violències masclistes”, té per objecte investigar sobre la violència institucional que s’exerceix vers les dones en situació de violències masclistes .

Agraïm la seva participació voluntària en la recerca, i ens agradaria posar l'accent que tota la informació que ens proporcioni és estrictament confidencial i només serà utilitzada per al propòsit d'aquesta recerca. A pesar que es poden utilitzar algunes cites directes en els informes del projecte o en les publicacions derivades, el seu nom i qualsevol altra informació d'identificació es mantindran en l'anonimat en tot moment.

En cas de tenir algun dubte sobre la recerca, sobre la seva participació o per a la gestió de dades pot posar-se en contacte el tutor/a del TFG o la coordinació del grau de Treball Social de la Universitat de Girona.

Gràcies per la seva ajuda i temps, la seva participació és crucial per a la nostra recerca.

En/na _____, en signar aquest formulari de consentiment manifesto el meu acord en participar en la recerca “Violència i revictimització institucional en les violències masclistes” i entenc que la meva participació és voluntària, que la informació que proporcioni és confidencial i anònima i que sóc lliure de retirar-me en qualsevol moment.

Signatura del participant

Signatura de l'investigador/a

Data

Dades de contacte: msibila98@gmail.com